

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ
СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**„УЛОГА РОДИТЕЉА У ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА
ДЕТЕТА“**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Студент:

Стефан Трајковић 390/2024

Косовска Митровица, 2026. године.

САДРЖАЈ

УВОД	4
------------	---

I поглавље

1. ОПШТИ ПРИНЦИПИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА ПРЕМА КОНВЕНЦИЈИ О ПРАВИМА ДЕТЕТА

1.1. Право на једнакост (недискриминацију)	9
1.2. Најбољи интерес детета.....	10
1.3. Право детета на живот, опстанак и развој	13
1.4. Право детета на слободно мишљење	15

II поглавље

2. ПОЈАМ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА ..... 17 |

2.1. Успостављање родитељског права	20
2.2. Упоредноправни приказ	22
2.2.1. Утврђивање порекла детета у националном законодавству	24
2.2.2. Утврђивање порекла детета у пракси Европског суда за људска права	27
2.3. Садржина родитељског права	29
2.3.1. Родитељска права и дужности у односу на личност детета	30
2.3.2. Заступање детета – родитељи као законски и вољни заступници.....	32
2.3.3. Издржавање детета и управљање и располагање имовином детета.....	33

III поглавље

3. НАЧИНИ ВРШЕЊА РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА ..... 35 |

3.1. Заједничко вршење родитељског права	35
3.2. Самостално вршење родитељског права	38

3.3. Надзор над вршењем родитељског права	43
3.3.1. Превентивни надзор	44
3.3.2. Корективни надзор	45
3.3.3. Улога органа старатељства у надзору над вршењем родитељског права	46
<i>IV поглавље</i>	
4. ОГРАНИЧЕЊЕ ОВЛАШЋЕЊА РОДИТЕЉА У ВРШЕЊУ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА	
4.3. Појам лишења родитељског права	48
4.1.1. Делимично лишење родитељског права.....	50
4.1.2. Потпуно лишење родитељског права	51
ЗАКЉУЧАК	56
ЛИТЕРАТУРА.....	60

УВОД

Предмет овог мастер рада јесте анализа улоге родитеља у остваривању права детета, са посебним освртом на вршење родитељског права, механизме надзора над његовим остваривањем, као и мере лишења родитељског права, у контексту домаћег и међународног правног оквира. Циљ рада је да се прикаже да родитељи, као примарни носиоци одговорности за дете, имају кључну улогу у остваривању права детета, али да њихова аутономија није неограничена, већ подлеже надзору и интервенцији државе у случајевима када су права и најбољи интерес детета угрожени.

Рад почиње разматрањем основних принципа заштите права детета, како су утврђени Конвенцијом о правима детета, који представљају темељ за разумевање улоге родитеља у савременом друштву. Посебна пажња биће посвећена начелу најбољег интереса детета, праву детета на изражавање мишљења и учешће у одлукама које га се тичу, праву на живот, опстанак и развој, као и начелу недискриминације, које обезбеђује једнаку заштиту сваког детета без обзира на пол, националну, верску или социјалну припадност. Ова анализа омогућиће да се утврди теоријска и нормативна основа на којој почивају права родитеља и њихове обавезе према детету.

У наставку, рад је усмерен на родитељско право као правни институт, његову природу и садржај, са циљем да се прикаже како родитељи, кроз свакодневне активности, остварују своја права и испуњавају обавезе према детету. Пажња је усмерена на обавезе родитеља у чувању и подизању детета, васпитавању, образовању, заступању детета, као и обезбеђивању издржавања и управљању имовином детета, тј. права и дужности родитеља која су у функцији заштите права и интереса и детета.

С обзиром на важност усаглашености са међународним стандардима, рад обухвата анализу нормативног оквира родитељског права у међународним документима и домаћем правном систему, пружајући увид у то како Конвенција о правима детета и други релевантни међународни инструменти утичу на национално законодавство. Посебно је

размотрен начин на који Породични закон Републике Србије регулише остваривање родитељских права и да ли су домаћа решења усклађена са успостављеним међународним стандардима у домену заштите детета.

У раду се истражује како родитељи остварују своја права у свакодневном животу детета, било заједничким, било самосталним вршењем родитељског права. Посебно је наглашено како државни механизми надзора, укључујући превентивни и корективни надзор, обезбеђују да родитељи испуњавају своје обавезе, као и улога органа старатељства који пружа подршку родитељима и интервенише када је интерес детета угрожен.

На самом крају, у раду је посебна пажња усмерена на интервенцију државе у вршењу родитељског права, која је оправдана једино у случају када је интерес детета угрожен и то кроз мере превентивног и корективног надзора, а у случају теже повреде, путем потпуног и делимичног лишења родитељског права. Лишење родитељског права је најстрожа породичноправна санкција која погађа личност родитеља, а предвиђена је ради заштите интереса детета.

Основни циљ истраживања односи се на процес који је доминантан у међународном праву, али и у националним законодавствима европских земаља, који протежира нове мере интервенције у породичне односе уважавањем посебне вредности и значаја сваког појединца и равноправности свих људи. Нормативно побољшање правног статуса деце у породичним односима везује се за моменат доношења Конвенције о правима детета, али и за одредбе бројних регионалних докумената донетих током 20. века који су подстакли национална законодавства на промену садржине родитељских права, демократизацију породичних односа и интернационализацију породичних права.

Кључну улогу у остваривању права детета имају родитељи као титулари родитељских права и дужности. Садржину родитељског права чине права, дужности, овлашћења и обавезе које по закону имају родитељи у односу на личност и имовину детета, односно скуп права, овлашћења и дужности родитеља према свом детету, која зависе од узраста и зрелости детета, у модерном праву је потиснут и условљен основним принципом - најбољи интерес детета. Поштовањем овог принципа остварује се равнотежа између дужности родитеља и права детета.

Упоредноправно посматрано, родитељске дужности су у функцији остварења права детета. Тако, у немачком праву, родитељска брига као појам је израз деловања природне међусобне наклоности родитеља и деце, те подразумева одговорност оба родитеља који бригу о детету врше у интересу детета, а на сличан начин је родитељско право формулисано и у шведском и француском праву. Истраживање ће на одговарајући начин размотрити праксу Европског суда за људска права у овој области.

Потребна пажња ће бити посвећена мерама превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права, као и делимичног и потпуног лишења родитељског права, имајући у виду њихову улогу у заштити интереса детета, а у складу са Породичним законом Републике Србије. Поред тога, биће размотрена улога органа старатељства као посредника између породице и државе, са циљем да се утврди како се у пракси остварују родитељска права у складу са интересима детета и да се идентификују могућности унапређења домаћег правног оквира у складу са међународним стандардима.

У раду ће се проверити следеће хипотезе:

- Родитељи, као титулари родитељског права имају превасходну одговорност у остваривању и заштити права детета, при чему њихова права и дужности морају бити усклађена са међународним стандардима утврђеним Конвенцијом о правима детета и домаћим законодавством.

- Правни положај деце је одређен односом на релацији дете-родитељ.

- Вршење родитељског права у најбољем интересу детета подразумева да је „најбољи интерес“ детета утемељен у свим легислативама држава чланица Конвенције о правима детета у којима је интерес детета прокламован као правило или као крајњи циљ у поступању са и у вези са дететом. Његова садржина одређује се различито, будући да је као нормирани правни стандард подложен утицају различитих економских, културних, друштвених, политичких околности и прилика у правним системима појединих држава. Отуда, интерес детета ће на најпримеренији начин бити обезбеђен уколико се нормативно пропишу права детета и формулишу околности које доводе до правно релевантне повреде права и примене санкција.

- Механизми превентивног и корективног надзора, као и мере делимичног и потпуног лишења родитељског права, у пракси обезбеђују заштиту интереса детета, што ће у раду бити разматрано кроз одговарајуће наслове и поднасловe, на основу релевантног нормативног оквира, теоријских ставова у правној литератури и одлука Европског суда за људска права и праксе домаћих судова.

За израду овог мастер рада користиће се више истраживачких метода, како би се омогућила свеобухватна анализа улоге родитеља у остваривању и заштити права детета, као и усклађености домаћег законодавства са међународним стандардима. У том смислу, примена историјскоправног метода омогућиће сагледавање еволуције права детета, родитељских права и дужности кроз временску димензију, док упоредноправни метод омогућава да се уочи оно што је опште и заједничко, односно различито и специфично у правном регулисању права детета, односа детета и родитеља у појединим европским земљама, које одликује неједнак степен економског и друштвеног развоја, али и различите правне технике у правним системима чија ће решења бити изложена у овом раду. Антрополошки метод ће омогућити спознају индивидуалног значаја права детета у спрези односно наспрам права родитеља и људских права уопште. За боље разумевање структурно-функционалне везе права детета и родитељских права и дужности у националним и међународним изворима, послужиће правнодогматски метод. Дескриптивни метод примењиваће се за опис појмова родитељског права, улоге родитеља у остваривању права детета, механизма надзора и поступака лишења родитељског права. Овим методом биће приказано стање у пракси и реални изазови у остваривању права детета у Републици Србији. Аналитички метод омогућиће критичко испитивање судске праксе и конкретних примера из праксе надзора и лишења родитељског права, са циљем оцене ефикасности националних механизма заштите права детета.

Комбиновање горепомнутих научних метода омогућиће да се феномен родитељског права, вршење овлашћења из садржине родитељског права, као и надзор над вршењем родитељског права, те мере делимичног и потпуног лишења, размотре у контексту остваривања и заштите права детета и у светлу усклађености домаћег правног оквира са међународним стандардима.

I поглавље

1. ОПШТИ ПРИНЦИПИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА ПРЕМА КОНВЕНЦИЈИ О ПРАВИМА ДЕТЕТА

Заштита права детета чини један од кључних стубова савременог правног система и заснива се на скупу општих принципа који обезбеђују доследно и свеобухватно остваривање права сваког детета. Ови принципи, утврђени пре свега Конвенцијом о правима детета, имају универзални карактер и обавезују државе да у свим поступцима и активностима које се тичу деце поступају у складу са њиховим најбољим интересима и потребама.

Конвенција о правима детета несумњиво представља историјски корак ка признавању деце као титулара права, чиме се поставља темељ за њихово пуно учешће у друштву и развој у безбедном и подстицајном окружењу. Истовремено Конвенција успостављања стандарде значајне за друштвени и правни положај детета кроз свеобухватну регулативу грађанских, социјалних, економских, културних и политичких права детета.¹

Циљ Конвенције је подизање свести о деци као посебно осетљивој категорији, чија заштита захтева специфичне механизме. Деца се посматрају као носиоци права, чије мишљење мора бити уважено као правна обавеза, а не само добра воља. Конвенција такође указује на значај реакције у случају повреде дечјих права и представља смерницу за поступање појединаца и институција, при чему се на њене одредбе позива и Европски суд за људска права.²

Међу најзначајнијим принципима издвајају се право на недискриминацију, принцип најбољег интереса детета, право на живот, опстанак и развој, као и право детета на слободно изражавање мишљења. Ови принципи чине јединствену целину, будући да су

---

¹ Јовић Прлаиновић О., „Унапређење права детета - актуелна питања“, Зборник радова 36. Сусрета Копачичке школе природног права Слободан Перовић „Међународни правни односи и правда“, Београд, Том 1, 2023, стр. 604.

² Човић А., *Права детета – еволуција, реализација и заштита*, Београд, 2017, стр. 21.

међусобно повезани и условљени, те заједно представљају основу за тумачење и примену свих осталих права детета.

1.1. Право на једнакост (недискриминацију)

Суштина принципа недискриминације огледа се у томе да сва права припадају свој дискриминације. Основ овог принципа заснива се на ставу да сва људска бића треба да уживају своја права без обзира на лична својства, као што су раса, пол, језик, етничко порекло и друга обележја.³

Конвенција о правима детета установљава обавезу држава да поштују и обезбеђују права утврђена Конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља. Истовремено, државе су дужне да предузму све одговарајуће мере како би обезбедиле заштиту детета од свих облика дискриминације или кажњавања које се заснива на статусу, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, законских старатеља или других чланова породице.⁴

Једна од основних карактеристика права детета, као и људских права уопште, јесте њихова универзалност. Универзалност људских права подразумева забрану дискриминације по било ком основу, док Конвенција о правима детета у члану 2 наводи поједине могуће основе дискриминације.

Иако се често сматра да су деца мање изложена дискриминацији у односу на друге категорије грађана, пракса показује другачије. Комитет Уједињених нација за права детета

---

³ Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., *Права детета*, Ниш, 2015. стр. 83.

⁴ Чл. 2. Конвенција УН о правима детета (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл.лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97). У даљем тексту – КПД.

указао је на бројне могуће основе дискриминације деце⁵, међу којима су, између осталог, припадност одређеним племенским или кастинским групама, рођење у ванбрачној заједници, живот у руралним срединама или инфицираност ХИВ вирусом. Поред тога, деца могу бити дискриминисана и услед недовољно усклађене државне политике која не обезбеђује једнак положај за све ризичне групе деце, као што су деца која живе и раде на улици, деца припадници националних мањина, деца са сметњама у развоју, као и деца која су више пута била у сукобу са законом.

Посебну улогу у остваривању принципа недискриминације имају родитељи, као лица која су првенствено одговорна за правилан развој детета. Родитељи су дужни да детету обезбеде једнака права и услове за развој, без обзира на његова лична својства, као и да код детета развијају толеранцију, равноправност и поштовање различитости. Они такође имају обавезу да заштите дете уколико је изложено дискриминацији у школи, породици или друштву. Својим понашањем и васпитањем родитељи значајно утичу на формирање ставова детета према другим људима и различитостима.

1.2. Најбољи интерес детета

Најбољи интерес детета представља општеприхваћени правни стандард који ставља добробит детета на прво место у свим одлукама и поступцима који се односе на њега. Зачетак идеје о нормирању овог принципа датира с почетка прошлог века, међутим свој пуни смисао најбољи интерес детета као правна норма доживљава у Конвенцији о правима детета.⁶

„Најбољи интерес детета“ као принцип има двоструку функцију – функцију контроле и функцију решења. Функција контроле огледа се у томе што се принцип најбољег интереса детета користи као мерило за процену да ли су права детета и обавезе према њему правилно спроведене. Са друге стране, функција решења подразумева обавезу

---

⁵ Ковачевић М., *Међународни стандарди у области кривичних санкција и мера за малолетнике*, Београд, 2013., стр. 139.

⁶ Јовић О., *Права детета - између идеје и стварности*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2009, стр. 33.

утврђивања шта у конкретном случају представља најбољи интерес детета, при чему су лица која доносе одлуке у вези са дететом дужна да размотре сва могућа решења и да изаберу оно које највише доприноси остваривању његовог најбољег интереса.⁷ Стога се најбољи интерес детета посматра као правни стандард који омогућава индивидуализацију сваког конкретног случаја, узимајући у обзир све релевантне околности, специфичну ситуацију и потребе детета.

Утврђивању најбољег интереса детета доприноси и Општи коментар бр. 14 о праву детета да његови најбољи интереси буду узети у обзир у свим поступцима, који је донео Комитет Уједињених нација за права детета. Овај документ садржи критеријуме који служе као смернице приликом процене најбољег интереса детета. Према ставу Комитета, приликом утврђивања шта је у конкретном случају у најбољем интересу детета потребно је узети у обзир више елемената, међу којима су: поштовање мишљења детета (партиципација), идентитет детета, очување породичног окружења и одржавање породичних односа, брига, заштита и сигурност детета, здравље детета, образовање, као и степен рањивости детета.⁸

Као један од недостатака постојећег законског решења у овој области, у пракси је препозната управо чињеница да Породични закон⁹ изричито не дефинише критеријуме на основу којих ће суд у сваком конкретном случају утврђивати шта представља најбољи интерес детета. Ова чињеница нарочито је значајна имајући у виду да наведени критеријуми нису садржани у одредбама КПД, док судије приликом одлучивања о питањима која се тичу детета не реферишу ставове Комитета за права детета изражене у Општем коментару бр. 14.

Принцип најбољег интереса детета је правни стандард, једна општа норма, под коју треба подвести конкретне ситуације, тумачећи овај руководећи принцип. То значи да принцип најбољег интереса детета, иако неодређен, ипак није произвољно постављен

---

⁷ Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., *op.cit.*, стр. 92

⁸ Петрушић Н., Игњатовић Т., Делибашић З., Андрејевић С., Џуца Ј., *Смернице за поступање центара за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета*, Београд, 2016, стр. 34-35

⁹ Породични закон, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015 (у даљем тексту ПЗ).

концепт, већ се у сваком конкретном случају утврђује шта представља најбољи интерес детета применом унапред дефинисаних објективних критеријума.¹⁰

Питање најбољег интереса детета најчешће се у судској пракси поставља у случају одлучивања о вршењу родитељског права након престанка заједнице живота родитеља, у ком случају суд одлучују коме од родитеља ће поверити дете на самостално вршење родитељског права, односно да ли ће одлучити да оба родитеља заједнички врше родитељско право. Чак и у ситуацијама у којима су родитељи постигли споразум о вршењу родитељског права, суд ће испитивати постигнути споразум са становишта остваривања најбољег интереса детета. У том смислу, суд ће у сваком конкретном случају утврђивати да ли родитељи поседују капацитете за вршење родитељског права, који родитељ ће на бољи начин задовољити тренутне и развојне потребе детета, уз истовремено утврђивање мишљења детета о томе са којим родитељем жели да живи, уколико је дете способно да формира мишљење.¹¹

Такође, приликом утврђивања најбољег интереса детета суд је дужан да води рачуна и о тзв. компромитујућим разлозима који могу постојати код једног или оба родитеља. То су неке негативне појаве у понашању и личности родитеља, као што је, примера ради, склоност коцки.¹² Такође, у појединим ситуацијама може бити од значаја и постојање подршке шире породице у остваривању родитељске улоге, при чему је од значаја да су чланови шире породице, па чак и пријатељи, способни да у случају потребе изађу у сусрет родитељима и помогну у задовољавању потребе детета када су они привремено спречени да то чине.¹³

Један од одлучујућих критеријума приликом оцене суда шта је најбољи интерес детета приликом одлучивања о томе коме ће се дете поверити на вршење родитељског права након престанка заједнице живота родитеља, јесте присуство насиља. По правилу родитељ-насилник није подобан да му дете буде поверено на вршење родитељског права након престанка заједнице живота, било да је реч о оцу или о мајци у улози насилника, и

---

¹⁰ Одлуке Апелационог суда у Београд Гж2 338/21 од 23. 9. 2021. године, Гж2 288/21 од 10. 6. 2021. годин и Гж2 176/21 од 9. 4. 2021. године.

¹¹ Одлука Апелационог суда у Новом саду Гж2 285/21, од 2. 7. 2021. године.

¹² Одлука Апелационог суда у Нишу Гж2 444/2016, од 20. 10. 2016. године.

¹³ Одлука Апелационог суда у Нишу Гж2. 205/2018, од 16. 5. 2018. године.

без обзира да ли је реч о партнерском насиљу или актима насиља који се непосредно предузимају над децом. С тим у вези, став је судске праксе да постоји разлог за измену одлуке о вршењу родитељског права и о поверавању детета другом родитељу и у оним ситуацијама у којима родитељ коме је поверено вршење родитељског права заснује заједницу живота са новим партнером, у којој дете присуствује насиљу.¹⁴

1.3. Право детета на живот, опстанак и развој

Право детета на живот, опстанак и развој обухвата заштиту три различита, али међусобно тесно повезана лична добра детета, која се надовезују и допуњују. Због тога се може сматрати да ово право представља специфичну правну целину у којој су обједињена три права усмерена ка истом циљу – стварању предуслова за остваривање свих осталих права детета. При томе, не ради се о ужим овлашћењима у оквиру јединственог права на живот, опстанак и развој, већ о посебној повезаности три самостална права детета која чине основу за остваривање и заштиту детињства. У том смислу, појмови „живот“, „опстанак“ и „развој“ представљају суштинске елементе који су нераскидиво повезани са принципом најбољег интереса детета.¹⁵

Право детета на живот, опстанак и развој загарантовано је чланом 6. Конвенције о правима детета и обухвата не само право на живот у ужем смислу, већ и право на његово очување, што подразумева обезбеђивање адекватног животног стандарда и приступа здравственој заштити. У том контексту, када је реч о правима пацијената у систему здравствене заштите, право на живот намеће обавезу државама да уреде и контролишу рад здравствених установа на одговарајући начин.¹⁶ Према Закону о правима пацијената, деца старија од 15 година, која су способна за расуђивање, могу самостално дати пристанак на

---

¹⁴ Одлука Апелационог суда у Београду Гж2 230/21 од 27. 5. 2021. године.

¹⁵ Влашковић В., Начело најбољег интереса детета у породичном праву, *Докторска дисертација*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2014, стр. 193.

¹⁶ Комитет за права детета, Општи Коментар бр.7 о остваривању права детета у раном детињству, доступан на http://cpd.org.rs/projects/odabrani-medjunarodni-instrumenti/288_opsti-komentar-7-sprovodjenje-prava-deteta-u-ranom-detinjstvu/, преузето 5.3.2026.

предложу медицинску меру, уз претходно обавештење.¹⁷ Законом је дефинисана способност за расуђивање као „способност детета да разуме природу свог здравственог стања, сврху медицинске мере која се предлаже, ризике и последице предузимања и непредузимања мере, као и способност да добијене информације одмери у процесу доношења одлуке“.¹⁸ Међутим, у случају да дете одбије предложу медицинску меру, здравствени радник дужан је да пристанак затражи од законског заступника. У име деце старије од 15 година која нису способна за расуђивање и деце млађе од 15 година пристанак дају њихови законски заступници, којима се пружају обавештења о предложеној медицинској мери. Уколико законски заступник детета одбије медицинску меру, а здравствени радник оцени да он не поступа у најбољем интересу детета, дужан је да о томе одмах обавести надлежни орган старатељства, што закон изричито прописује.¹⁹

У погледу обезбеђивања опстанка и развоја детета, који обухвата физички, ментални, духовни, морални, психолошки и друштвени развој, неопходно је створити услове за пуно задовољење потреба детета.²⁰ Здравље детета и његово психосоцијално благостање налазе се у међусобној зависности, због чега се од држава очекује да обезбеде највиши могући ниво заштите од свих облика угрожавања права детета на живот, опстанак и развој.²¹ Остваривање овог права подразумева и обавезу одраслих да посвећују посебну пажњу потребама детета и његовој будућности, као и да га постепено припремају за преузимање одговорности у одраслом добу. У складу са тим, Конвенција о правима детета истиче значај пружања одговарајуће подршке и саветовања родитељима, у мери која је усклађена са развојним способностима детета.

---

¹⁷ Чл. 19. ст. 3. и 4. Закон о правима пацијената, "Сл. гласник РС", бр. 45/2013 и 25/2019 - др. закон.

¹⁸ Чл. 2. ст. 1. тач. 4. Закон о правима пацијената

¹⁹ Чл. 2. ст. 1. тач. 4. Закон о правима пацијената

²⁰ Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., *op. cit.* стр. 95.

²¹ *Ibid*, стр. 167.

1.4. Право детета на слободно мишљење

Принцип поштовања мишљења детета има динамичку природу, јер подразумева признавање детету права да учествује у доношењу одлука које се односе на њега, чиме се детету обезбеђује активна улога у питањима која га се тичу.²² Одредба Конвенције прописује да ће државе уговорнице обезбедити детету које је способно да формира сопствено мишљење право да слободно изрази то мишљење о свим питањима која га се тичу, при чему се његовом мишљењу мора посветити одговарајућа пажња у складу са његовим годинама и степеном зрелости. У том смислу, детету се посебно мора омогућити да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се односе на њега, било непосредно или преко заступника, односно одговарајућег органа, у складу са процесним правилима националног законодавства.²³ Оваква формулација указује на то да дете више није пасивни субјект у судским и административним поступцима који се тичу његових права, већ активно учествује у процесу одлучивања.²⁴

Начело поштовања мишљења детета подразумева право детета да слободно изрази своје мишљење о свим питањима која га се тичу, као и обавезу надлежних органа и других лица која одлучују о његовим правима да то мишљење узму у обзир и посвете му дужну пажњу у складу са узрастом и зрелошћу детета.

Ово начело не значи да дете самостално доноси одлуке, већ да учествује у процесу одлучивања, при чему се његово мишљење вреднује у складу са степеном развијености његових способности. Полази се од става да дете није пасивни објект заштите, већ активни учесник сопственог живота чији ставови могу допринети доношењу квалитетнијих одлука.²⁵

У том смислу, од одраслих се очекује да обезбеде услове који омогућавају постепено развијање аутономије детета кроз његово укључивање у процес одлучивања. Ово начело је у складу са чланом 12 Конвенције о правима детета, као и Општим

---

²² *Ibid*, стр. 101.

²³ Чл. 12. КПД.

²⁴ Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., *op.cit.*, стр. 101.

²⁵ Пешић М., Бранковић Б., Томановић-Михајловић С., Дејановић В., *Партиципација младих под лупом*, Београд, 1999., стр. 40.

коментаром бр. 12 (2009) Комитета за права детета²⁶, који наглашава право детета да буде саслушано у свим поступцима који га се тичу. Наиме, Општи коментар бр. 12 о праву детета да се чује његово мишљење (чл. 12. КПД) разрађује обим те одредбе утврђујући обавезу држава да обезбеде да дете које способно да формира своје мишљење има право да слободно изрази своје ставове у свим питањима која га се тичу.

Породични закон право детета на изражавање мишљења одређује да је ово право ограничено способношћу формирања мишљења. Да би дете могло формирати своје мишљење, неопходно је да благовремено добије потребне информације, а давање обавештења је, према ПЗ-у, једна од дужности суда, колизијског старатеља и привременог заступника детета. Оног момента када дете наврши 10. годину живота, оно стиче способност слободног и непосредног изражавања мишљења у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима,²⁷ нпр. у поступку који се води поводом вршења родитељског права.

---

²⁶ Комитет за права детета, Општим коментаром бр. 12 (2009), доступан <https://cref.pars.rs/ujedinjene-nacije/128-konvencija-o-pravima-deteta-crc/opsti-komentari/205-konvencija-prava-deteta-ok-12>

²⁷ Чл. 65. ст. 4. ПЗ.

II поглавље

2. ПОЈАМ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Родитељско право је правни институт заснован на одговорности родитеља за заштиту личности, права и интереса детета, као и права и дужности родитеља усмерене на издржавање, заступање детета, управљање и располагање његовом имовином. Последица признавања права детета, права која му обезбеђују учешће у важним животним одлукама које га се тичу, иницирало је промену форме у којој друштво, државе и закони мењају став у односу на предметну релацију. Талас који је доминантан у међународном праву, али и у националним законодавствима европских земаља, протезира нове мере интервенције у породичне односе уважавањем посебне вредности и значаја сваког појединца и равноправности свих људи.

По својој природи, однос између родитеља и детета је биолошки и социјални. Неки од тих односа не подлежу правној регулативи, јер су под режимом етичких принципа који су установљени у сваком друштву. Ипак, одређени односи морају бити друштвено потврђени кроз законску регулативу као правни односи, из којих произилазе међусобна права и дужности. Да би родитељи подизали своје дете као корисног члана друштва, њима правни поредак сваке земље признаје дужности у погледу заштите дететовог здравља и морала, обезбеђења образовања и развоја личности детета. Правно уређење односа родитеља и детета засновано је на одговорности родитеља за ваљани одгој детета, уз индивидуални приступ потребама детета коме се признаје правни субјективитет у смислу постојања његових права.

Појмовно, родитељско право се дефинише као скуп дужности и права које родитељи имају према својој малолетној деци а који се јављају као корелатив правима детета.²⁸ Међутим, како је савремено одређивање положаја детета у породици много ширег домета од досадашњег корелативног односа родитељских дужности с правима детета, лексичка одредница појма родитељско право није компатибилана његовој суштини. Зато израз „родитељско право“ није универзално прихваћен, већ је подложен

---

²⁸ Цвејић-Јанчић О., Родитељско и старатељско право, књига II, Нови Сад 2002, стр. 43.

променама, у мери у којој правни системи еволуирају у правцу признавања детата као субјекта који има правну заштиту и чије се жеље, ставови и мишљења уважавају.²⁹ Сходно томе, термин који на савременији начин одређује однос родитеља и детета, који потврђује дете као правни субјект и улогу родитеља у правилном развоју и подизању детета, претежно прихваћен у упоредном праву јесте „одговорност родитеља“. Наиме, законски текстови у којима је нормиран овај породичноправни институт употребљавају следеће називе: „родитељска брига“ у аустријском (*Obsorge*) и немачком праву (*Elterliche sorge*), у француском праву „родитељски ауторитет“ (*autorité parental*), у енглеском „родитељска одговорност“ (*parental responsibility*).³⁰ Упркос тенденцији општег прихватања термина „родитељска одговорност“, нејасно је због чега је у домаћем праву и у Породичном закону задржан термин „родитељско право“. Такав концепт садржински обухвата дужности родитеља за заштиту личности, права и интереса детета,³¹ односно скуп „функционалних овлашћења“, законом предвиђених, који припадају подједнако оцу и мајци, на основу којих се старају о личности и имовини детета.³² Функционалана овлашћења родитељи не могу спроводити на ауторитативан начин, већ на начин који детету даје постепену аутономију у складу са његовим годинама, могућностима и зрелошћу. При томе, основни циљ родитељске одговорности је заштита личности и имовине детета као последица рањивости детета и његове неспособности (неразвијене интелектуалне, моралне и емотивне способности за самостално деловање) да се самостално стара о својим правима и интересима, као и унапређивање дететове аутономије и независности, у складу са развојем

---

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Драшкић М., Породично право и права детета, *op.cit.*, стр. 277.

Проф. Драшкић, међутим, истиче да је у домаћем законодавству термин родитељско право задржан из два разлога: прво, термин „родитељско право“ афирмише право детета да се родитељи старају о њему пре свих других, док се други разлог налази у чињеници да је овај термин у духу српског језика, С обзиром да би употреба термина „родитељска одговорност“ могла направити забуну у односу на појам одговорности родитеља за штету које дете причини трећим лицима

³¹ Теоријска интерпретација термина „родитељска одговорност“ у упоредном праву, у практичном смислу подразумева скуп права и дужности који припадају оцу и мајци у интересу детета које је малолетно. Видети What does legal “parental responsibility” mean in practical terms? Интернет презентација на: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_fra_en.htm

³² Martins R., Parental Responsibilities versus the Progressive Autonomy of the Child and the Adolescent, Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe, Boele-Woelki K. (ed.), Antwerp-Oxford-New York, 2003, стр. 368.

набројаних способности. Заштитна функција родитеља је, стога, пропорционална психичком, интелектуалном, моралном и емотивном развоју детета.³³

Опште је правило да право, односно дужност и одговорност родитеља као правни институт постоји да би се детету омогућило остваривање његових права, а родитељима дао легитимитет и правни основ да се старају о свом детету.³⁴ Као правни појам личноправне природе родитељско право (одговорност) се сврстава у лична и субјективна права оба родитеља, као део личног статуса сваког појединца. Сходно томе, оно се не може пренети на друга друга лица, нити га се родитељи, по правилу, могу одрећи,³⁵ оно је неопозиво, непреносиво и контролисано објективним правом. Родитеље, којима право односно дужност да се старају о детету припада по закону, нико не може ометати или неовлашћено ограничавати. Изузетно, родитељско право може бити ограничено или одузето, под условима и на начин који је законом прописан.

Приликом разматрања правног концепта „родитељско право“ који описује законске дужности и права родитеља детета, потребно је направити разграничења у две равни. У ширем смислу, разликују се права родитеља као људска права (право на живот, слободу говора итд.), и родитељска права родитеља, права која родитељу припадају на основу функције (нпр. право на одлучивање где ће дете живети), у ужем смислу. Када се говори о родитељским правима родитеља, важно је разјаснити шта се под тим појмом подразумева. Као пример може се узети право родитеља да храни дете. Под тим би се могло разумети једна (или више) од три ствари: а) треће лице или држава не могу спречити родитеља да обавља конкретну активност (нико нема право да спречи родитеља да храни дете онако како мисли да треба); б) држава мора да омогући родитељу да обавља ту активност (у конкретном примеру, држава мора да обезбеди да родитељи имају довољно новца да обезбеде храну која је потребна за дете); в) да су поступци родитеља законити (иако за треће лице храњење детета изгледа незаконито -по његовом виђењу дете се нездраво храни, родитељско право подразумева да није незаконито да родитељ храни дете). Питања на која треба дати одговор јесу: да ли су права и дужности родитеља неразлучно повезани,

---

³³ *Ibid.*

³⁴ Храбар Д., Правни односи родитеља и деце, у Алинчић М., и др., Обитељско право, Загреб 2006., стр. 219.

³⁵ Изузетак који је у том смислу могућ, односи се на фактичко напуштање детета или давање сагласности родитеља за заснивање усвојења, и то у правним системима где је сагласност родитеља (који су познати) прописана као услов пуноважности усвојења.

и због чега родитељи имају права и дужности уопште. Има мишљења да су родитељска права изведена из родитељских дужности и постоје само уколико су потребна за заштиту личности и имовине детета.³⁶ У том контексту, постоје две врсте права, и то права оријентисана према детету и права оријентисана ка родитељу. Права усмерена ка детету припадају родитељима у циљу испуњења својих дужности, док права усмерена према родитељу постоје због родитеља.³⁷ Тиме се, заправо, жели истаћи да појам родитељско право подразумева ситуације у којима родитељи имају дескреционо право, и ситуације у којима родитељи то право немају зато што постоје стандардна ограничење одређена од стране државе. Друго питање је питање зашто родитељи имају права и дужности, односно зашто изгледа тако „природно“ да родитељи имају законска и морална права и одговорности према детету од његовог рођења.³⁸ Из теоретске перспективе, позиција родитеља пружа највише гаранција за обезбеђивање потребне неге за раст и развој детета, док је са становишта легислативе, „родитељска права и дужности“ појам који редовно покрива широк дијапазон функција. Законске обавезе и овлашћења која омогућавају родитељима да се старају о детету или да поступају у име детета савесно, представљају први ниво њихове одговорности. На другом нивоу, закон дозвољава да особа са родитељском одговорношћу, а не неко други, има одговорност према детету и самим тим, право да доноси одлуке везане за дете.

2.1. Успостављање родитељског права

Порекло детета од мајке и оца у сваком појединачном случају мора бити утврђено, на основу законом прописаних правила, ради успостављања правом признатог односа између родитеља и детета, због чега сва савремена законодавства подржавају такво становиште. Премда начин утврђивања материнства и очинства варира од законодавства до законодавства, њихова општа, заједничка карактеристика је да родитељство мора бити

---

³⁶ Bainham A., *Children: The Modern Law*, Bristol: Jordans, 1998, стр. 223.

³⁷ Bainham A., *Non-Intervention and Judicial Paternalism*, P.Birks (ed.) *Frontiers of Liability*, Oxford 1994, стр. 352.

³⁸ *Ibid.*

утврђено. Установљивање родитељског односа условљено је чињеницом рођења детета у браку или ванбрачној заједници. Тиме се не задире у правила о утврђивању материнства, јер мајка детета јесте жена која је дете родила.³⁹ Међутим, права и дужности оца према детету рођеном у ванбрачној заједници постоје уколико је порекло детета утврђено признањем⁴⁰ или судском одлуком.⁴¹

Проблем у дефинисању ко је родитељ детета, углавном се односи на утврђивање очинства, јер су потешкоће око утврђивања материнства релативно мање пошто у великој већини случајева код материнства нема основа за такво раздвајање. Последњих година се у породична права различитих земаља уносе решења која доприносе томе да биолошко и правно родитељство у што већем броју случајева буду подударни. Чињеница је да свака жена коју закон сматра мајком детета, аутоматски има родитељску одговорност, док ће отац имати родитељску одговорност под условом да испуњава захтеве прописане законом. За утврђивање порекла детета од оца и мајке предвиђени су различити механизми, диференцирани чињеницом рођења у браку или ван брака, што је од значаја за настанак односа родитеља и детета, али не и за правни садржај тог односа.

---

³⁹ Материнство се може утврдити у судском поступку, у случају када жена која је родила дете није уписана у матичну књигу рођених као мајка детета. Право на утврђивање материнства имају дете и жена која тврди да је мајка детета (чл.43. ПЗС). У том случају, материнство жене која је уписана у матичну књигу рођених као мајка детета-може бити оспорено. Право на оспоравање материнства имају: дете, жена која је уписана у матичну књигу рођених као мајка детета, жена која тврди да је мајка детета ако истом тужбом тражи утврђивање свог материнства, те мушкарац који се по овом закону сматра оцем детета (чл. 44. ст. 1. ПЗС).

⁴⁰ Признање ванбрачног очинства је строго лична, строго формална и неопозива изјава о очинству коју даје лице које себе сматра оцем детета. Наведено према Цвејић-Јанчић О., Родитељско и старатељско право, књига II, *op.cit.*, стр. 23.

Да би признање било пуноважно треба да буду испуњени материјални и формални услови предвиђени чл. 46-54 ПЗС и чл. 305-310 ПЗС.

⁴¹ Уколико ванбрачно очинство детета није утврђено признањем или није могло бити утврђено признањем из одређених разлога (недостатак сагласности са признатим очинством (чл. 48-50 ПЗС) утврђује се очинство детета које није живо (чл. 47. ПЗС), предвиђена је могућност утврђивања очинства у судском поступку.

2.2. Упоредноправни приказ

Утврђивање очинства у хрватском праву уређено је Обитељским законом и заснива се на три основна правна основа: пресумпцији брачног очинства, признању очинства и судској одлуци.⁴² Овакво законско решење показује да хрватски правни систем комбинује аутоматизам правне претпоставке, вољни елемент родитељског признања и судску интервенцију као супсидијарни механизам. Пресумпција брачног очинства представља основни облик утврђивања очинства. Према закону, дететовим оцем сматра се муж мајке ако је дете рођено за време трајања брака или у року од три стотине дана од престанка брака.⁶¹ У ситуацији када је брак престао смрћу мужа, а мајка закључи нови брак у законском року, очинство се везује за мужа из последњег брака.⁴³ Овим се обезбеђује правна сигурност и јасно утврђивање очинства у ситуацијама сукоба претпоставки.

У случајевима ванбрачне деце, очинство се, по правилу, утврђује признањем очинства као једностраном изјавом воље мушкарца. Признање се може дати пред матичарем, центром за социјални рад, судом, у тестаменту, као и у дипломатско-конзуларним представништвима Републике Хрватске.⁴⁴ Признање очинства може дати пунолетна особа без обзира на пословну способност, затим малолетна особа која је навршила шеснаест година ако је способна да схвати значај и правне последице признања, као и малолетна особа млађа од шеснаест година уз сагласност законског заступника.⁶⁴⁵ За упис признања очинства неопходне су и одговарајуће сагласности, и то мајке, детета које је навршило четрнаест година, као и евентуално мајчиног мужа у посебним ситуацијама.⁴⁶ Признање очинства је неопозиво, а може се дати и за зачето, али још нерођено дете, с тим да правно дејство настаје само ако се дете роди живо.⁴⁷ Уколико очинство није утврђено признањем, може се утврдити судском одлуком у парничном поступку, при чему суд утврђује биолошко порекло детета, најчешће уз помоћ медицинских и генетских вештачења. Хрватски правни систем у области утврђивања очинства настоји да успостави

---

⁴² Чл. 60. Обитељски закон (НН 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23).

⁴³ Чл. 61. Обитељски закон

⁴⁴ Чл. 62. Обитељски закон

⁴⁵ Чл. 63. Обитељски закон

⁴⁶ Чл. 64. Обитељски закон

⁴⁷ Чл. 65. Обитељски закон

равнотежу између биолошке истине, правне сигурности и најбољег интереса детета као основног начела породичног права.

У немачком праву очинство се утврђује на основу законске претпоставке, признања очинства и судске одлуке. Посебна пажња посвећена је заштити интереса детета и настојању да се правно очинство, кад год је то могуће, поклапа са биолошким пореклом детета. Према правилима Немачког грађанског законика, оцем детета рођеног у браку сматра се муж мајке. Биолошки отац нема право да оспори порекло детета, осим уколико не захтева утврђивање сопственог очинства.⁴⁸ Уколико је дете рођено у року од триста дана од престанка брака смрћу мужа, а мајка у међувремену није закључила нови брак, очинство се и даље везује за бившег супружника мајке. Међутим, ако је мајка након престанка брака закључила нови брак, оцем детета сматра се њен нови муж.⁴⁹ Немачко право предвиђа и посебна правила у случају оспоравања очинства. Право на покретање поступка имају дете, мајка, њен супруг, као и мушкарац који себе сматра биолошким оцем детета. За мушкарца који тврди да је биолошки отац прописани су строжи услови, па је неопходно да изјави да је у периоду зачећа одржавао интимне односе са мајком детета. Поред тога, оспоравање очинства неће бити могуће уколико су између детета и правног оца већ успостављене стабилне породичне везе, односно ако је правни отац вршио родитељска права и дужности према детету.⁵⁰ За покретање поступка оспоравања очинства у немачком праву предвиђен је субјективни рок од две године од сазнања за релевантне чињенице, при чему су деца и лица лишена пословне способности посебно заштићена. Ограничене могућности за оспоравање очинства у немачком праву биле су предмет разматрања и пред Европским судом за људска права, који је у више наврата анализирао однос између права биолошког оца, стабилности породичних односа и најбољег интереса детета.

---

⁴⁸ Ковачек-Станић Г., „Аутономија versus материјална истина у компаративном праву о породичном статусу детета“, Зборник Правног факултета у Новом Саду 3/2011, стр. 210.

⁴⁹ § 1592–1593 Немачки грађански законик [Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch], доступан на: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/, преузето 3.6.3036.

⁵⁰ § 1600 ст. 1,2 и 4. Немачки грађански законик

У француском праву претпоставка брачног очинства уређена је тако да се брачним сматра дете које је зачето или рођено за време трајања брака.⁵¹ Према правилима Француског грађанског законика, сматра се да је дете зачето у периоду од триста до сто осамдесет дана пре рођења.⁵² Претпоставка брачног очинства неће важити ако је дете рођено након дужег периода од покретања поступка за развод или престанак брака, осим уколико не постоје околности које указују да је муж мајке фактички вршио улогу оца детета.⁵³ Француско право посебно настоји да прилагоди правна правила различитим животним ситуацијама, па се очинство може утврђивати и судским путем када законска претпоставка не производи дејство.⁵⁴ Поред тога, значајну улогу има и фактички однос између оца и детета, односно постојање такозваног „очигледног очинског статуса“, који може имати утицај на признавање или оспоравање очинства. Право на оспоравање очинства у француском праву имају дете, мајка, претпостављени отац и мушкарац који себе сматра биолошким оцем детета.⁵⁵ Када је очинство усклађено са стварним породичним односима, оно се може оспоравати у року од пет година, док у случају да постоји само формални упис у јавне евиденције без стварног породичног односа, рок за оспоравање износи десет година.⁵⁶ Посебно овлашћење има и јавни тужилац, који може покренути поступак у случају сумње да је дошло до злоупотребе закона или неистинитог уписа у јавне књиге.⁵⁷

2.2.1. Утврђивање порекла детета у националном законодавству

Утврђивање очинства представља једно од кључних питања породичног права. Породични закон Републике Србије уређује правила о начинима утврђивања очинства, разликујући брачно и ванбрачно очинство, као и поступке у којима се оно утврђује или оспорава.

---

⁵¹ Чл. 312. Code Civil, доступан на: https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016, преузето: 3. 6. 2026.

⁵² Чл. 311. Code civil

⁵³ Чл. 313-314. Code civil

⁵⁴ Чл. 315. Code civil

⁵⁵ Чл. 333. ст. 1. Code civil

⁵⁶ Чл. 334-33. Code civil

⁵⁷ Чл. 336. Code civil

Према Породичном закону, оцем детета рођеног у браку сматра се муж мајке детета.⁵⁸ Исто правило важи и за дете рођено у року од 300 дана од престанка брака, ако је брак престао смрћу мужа и ако мајка у том року није закључила нови брак. Уколико је дете рођено у новом браку, оцем се сматра муж мајке из тог брака.⁵⁹

Када је реч о ванбрачној деци, ванбрачно очинство може се утврдити признањем очинства или судском одлуком. Оспоравање није дозвољено ако је очинство утврђено правноснажном судском пресудом, већ само када је утврђено признањем.⁶⁰ Закон такође забрањује оспоравање очинства након смрти детета, као и у случају биомедицински потпомогнуте оплодње уз пристанак мушкарца.⁶¹ Признање очинства је изјава воље мушкарца којом прихвата да буде признат као отац детета. Очинство може признати лице које је навршило шеснаест година живота и способно је за расуђивање.⁶² За пуноважност признања потребна је сагласност мајке и детета, ако испуњавају законом прописане услове.⁶³ У супротном, сагласност даје старатељ уз одобрење органа старатељства.⁶⁴ Изјава о признању очинства може се дати пред матичарем, судом, органом старатељства, јавним бележником или у завештању.

Уколико очинство није утврђено признањем, оно се може утврдити правноснажном судском пресудом. Право на покретање поступка за утврђивање очинства имају дете, мајка и мушкарац који тврди да је отац детета. Суд у овом поступку утврђује постојање биолошке везе између мушкарца и детета, при чему се као најважнија доказна средства користе медицинска и биолошка вештачења.⁶⁵

Према Породичном закону, оспоравање очинства није дозвољено ако је очинство утврђено правноснажном судском пресудом, већ само када је утврђено признањем. Закон такође забрањује оспоравање очинства након смрти детета, као и у случају биомедицински потпомогнуте оплодње уз пристанак мушкарца. Право на оспоравање има мушкарац који себе сматра биолошким оцем, под условом да истовремено захтева

---

⁵⁸ Чл. 45. ст. 2. ПЗ.

⁵⁹ Чл. 45. ст. 1. ПЗ.

⁶⁰ Чл. 56. ст. 3. ПЗ.

⁶¹ Чл. 56. ст. 5 и 6. ПЗ.

⁶² Чл. 47. ПЗ.

⁶³ Чл. 48-50. ПЗ.

⁶⁴ Чл. 50. ПЗ.

⁶⁵ Чл. 55. ст. 1 и 2. ПЗ.

утврђивање сопственог очинства, што је установљено ради заштите интереса детета и очувања његовог породичног статуса.⁶⁶

У трећем делу Породичног закона Србије, под посебним насловом, прописана су правила за утврђивање материнства и очинства у случају зачећа уз биомедицинску помоћ. Правила о утврђивању материнства, не доводе се у питање, а што се тиче правила о утврђивању очинства, она обухватају следеће: оцем детета сматра се муж мајке детета, под условом да је за поступак биомедицински потпомогнутог оплођења дао писани пристанак. Такође, под истим условом, оцем детета ће се сматрати и ванбрачни партнер мајке, уз изричиту напомену да се након датог пристанка, очинство брачног (ванбрачног) партнера мајке, не може оспоравати.⁶⁷ Када порекло детета од оца и мајке буде утврђено на законом прописан начин, између родитеља и детета настају права и дужности који чине садржину родитељског права. Ипак, овако конципирана претпоставка очинства мужа мајке и њеног ванбрачног партнера у случају зачећа уз биомедицинску помоћ у садашњем Породичном закону је спорна са аспекта заштите деце зачете и рођене тим путем. Наиме, деца зачета уз биомедицинску помоћ без претходне писане сагласности мужа мајке или њеног ванбрачног партнера се сматрају ванбрачном, а осим тога поставља се и питање да ли је у том случају обавеза мужа мајке, мајке или здравствене установе у којој је обављен поступак зачећа уз биомедицинску помоћ и у којој је дете рођено, да обавести матичара о начину зачећа детета које роди удата жена, те шта би у том случају требало да буде приложено као веродостојан документ на основу кога ће матичар извршити упис података о родитељима у матичној књизи рођених, обзиром на претпоставку да деца рођена у браку имају статус брачне деце и да се њиховим оцем сматра муж мајке (иако није дао сагласност за зачеће уз биомедицинску помоћ).⁶⁸

У међународним документима, родитељска одговорност очева није чврсто утемељена као у националним породичним законодавствима. Конвенција о правима детета у Преамбули промовише општу идеју о значају одрастања деце у породичном

---

⁶⁶ Чл. 56, ст. 2. ПЗ.

⁶⁷ Видети чл. 58. ст. 1, 2 и 3. ПЗС. ст. 4. истог члана предвиђено је да ће мушкарац који се сматра оцем детета по овом закону, имати право да оспорава очинство, само ако дете зачето поступком биомедицински потпомогнутог оплођења.

⁶⁸ Цвејић-Јанчић О., *Recent Legal Reform of the Parentage, у Tension Between Legal, Biological and Social Conceptions of Parentage*, Antwerpen-Oxford, 2007, стр. 322-323, фусноте 2 и 3, Цвејић-Јанчић О., *Family Law Relations Between Parent and Children*, International Survey of Family Law, B. Atkin (eds.), 2007, стр. 259-260.

окружењу, атмосфери среће, љубави и разумевања. Упркос томе, Конвенција не предвиђа никакве инструменте заштите прописане топле слике породичног миљеа. Одредбе осталих норми Конвенције настоје да осигурају право детета на недискриминацију по основу статуса, на благостање, право на одрастање уз родитеље, право на издржавање од оба родитеља, право на заједничку одговорност оба родитеља, забрану незаконитог одвајања од мајке и оца, и право на старање од стране оба родитеља. Дубљом анализом конвенцијских одредби, запажа се уздржаност у конкретном навођењу права родитеља, јер се само говори о њиховом поштовању, остављајући избор садржине родитељских права и дужности националним законодавствима држава потписница. Осим тога, нема посебних напомена о ванбрачним очевима, због тога што акценат није стављан на појединце, него на брачну односно ванбрачну породицу.

2.2.2. Утврђивање порекла детета у пракси Европског суда за људска права

Када је реч о установљивању родитељства, нужно је осврнути се и на пресуде Европског суда за људска права у два случаја: *Mikulić v Croatia*⁶⁹ и *Mizzi v Malta*.⁷⁰ Посебност пресуде у случају *Mikulić v Croatia*, огледа се у томе што је реч о утврђивању ванбрачног очинства у ситуацији где није успостављена никаква породична веза између подносиоце представке и њеног наводног оца. У овом случају подносиоце представке је дете рођено ван брака која у судском поступку настоји утврдити ко је њен биолошки отац. Поступак за утврђивање очинства који је она покренула има за циљ одређивање њеног правног односа са туженим кроз утврђивање биолошке истине.⁷¹ Приликом

---

⁶⁹ Видети пресуду у случају *Mikulić v Croatia*, No. 531176/99 од 7. фебруара 2002. године, интернет презентација на:

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/family_law_and_children%27s_r...

⁷⁰ Видети пресуду у случају *Mizzi v Malta*, No. 26111/02 од 12. јануара 2006. године, Људска права у Европи, Правни билтен, бр. 74, Београд 2006.

⁷¹ Према мишљењу Суда, лица у ситуацији подносиоце представке имају виталан интерес, који је заштићен Конвенцијом, примати информације потребне како би се открила истина о неком важном виду њиховог личног идентитета. Са друге стране, потребно је имати на уму да заштита туженог који је одбијао да сарађује у поступку, непристајањем да се подвргне медицинском тестирању путем ДНК анализе (правни систем попут хравтског, нема средства којима би се наводни отац присилио да поступи према наредби суда за подвргавање ДНК анализи; државе чланице Конвенције имају различита решења проблема који се тиче

одлучивања о захтеву за утврђивање очинства суд мора узети у обзир основно начело интереса детета. У конкретном случају, по мишљењу Суда, није успостављена правична равнотежа између права подносиоце представке да се без непотребног одуговлачења отклони неизвесност у погледу њеног личног идентитета и права њеног наводног оца да се подвргне ДНК анализи, те се сматра да заштита интереса у питању није сразмерна, због чега је дошло до повреде чл. 8. Европске конвенције о људским правима.⁷²

У случају *Mizzi v Malta*, Европски суд за људска права показује видљиву доследност приликом поступања у вези са утврђивањем биолошке истине порекла. Наиме, практична немогућност оспоравања брачног очинства повредила је права подносиоца представке предвиђена Конвенцијом:

„Суд је био мишљења да чињеница да подносиоцу представке није дозвољено оспоравање очинства није сразмерна оправданим циљевима којима се тежило. Следи да није успостављена правична равнотежа између општег интереса заштите правне сигурности породичних односа и права подносиоца представке да се правна претпоставка његовог очинства преиспита у светлу биолошких доказа. Стога, домаће власти нису обезбедиле подносиоцу представке поштовање приватног живота, на шта је имао право, те је дошло до повреде чл. 8. Европске конвенције.“⁷³

одбијања наводног оца да се подвргне медицинском тестирању које је потребно да би се утврдило чињенично стање: у неким државама, суд може дотичној особи изрећи новчану или затворску казну, док у другим државама непоступање према судској наредби може активирати препоставку очинства), у сукобу је са интересом појединца који тражи утврђивање очинства. Непостојање мере којом би се наводни отац присилио да поступи по судској наредби у складу је са начелом пропорционалности једино ако је осигурано алтернативно средство помоћу кога се независном органу омогућује да очинство утврди брзо.

⁷² Цвејић-Јанчић О., Усаглашавање породичног права Србије са европским породичним правом, тј. праксом Европског суда за права човека, *Зборник радова са научне конференције Правни систем Републике Србије - усаглашавање са правом Европске уније*, Ниш 2005, стр. 566.

⁷³ Подносилац представке Maurice Mizzi, малтешки држављанин рођен 1963. године. Дана 29. децембра 1963. године је оженио малтешку држављанку Х, која је затруднела 1966; у то време они су још увек живели заједно, а подносилац представке је био свестан те чињенице. У марту 1967. год., подносилац представке и Х су се раздвојили и престали да живе заједно. Дана 4. јула 1967, Х је родила девојчицу У. Према малтешком Грађанском законнику (чл. 67.) подносилац представке се сматра оцем детета и као њен биолошки отац је уписан у регистар рођења. Након теста ДНК којим се, према подносиоцу, утврдило да он није отац У, он је неуспешно покушао да покрене поступак оспоравања очинства. Малтешки Грађански законик (чл. 70.) предвиђа да супруг може оспорити очинство над дететом зачетим у браку само ако може да докаже прељубу своје супруге и да је рођење, односно зачеће било скривено од њега. Изменом закона 1993. године, избачен је овај други услов, и утврђен временски рок од шест месеци од дана рођења детета као рок за покретање поступка ради оспоравања очинства. Маја месеца 1997. године Грађански суд је прихватио захтев подносиоца представке да донесе декларацију о томе да мимо одредби Грађанског законика, он има

Подносилац представке је сматрао да је практично необорива претпоставка очинства представљала несразмерно мешање у право на поштовање приватног и породичног живота. Суд је био мишљења да чињеница да подносиоцу представке није дозвољено да оспори очинство, није сразмерна оправданим циљевима којима се тежило. Следи да није успостављена правична равнотежа између општег интереса заштите правне сигурности породичних односа и права подносиоца представке да се правна претпоставка његовог очинства преиспита у светлости биолошких доказа. Из тога следи да малтешке власти нису обезбедиле поштовање приватног живота подносиоца представке, на шта је имао право.⁷⁴

2.3. Садржина родитељског права

Родитељско право као друштвена функција превазилази оквире класичног субјективног права и представља скуп права и дужности које се остварују у интересу детета. Сврха тих дужности, односно права детета која из њих произлазе, јесте да се обезбеди свеобухватан развој детета – физички, морални и интелектуални – како би дете постало користан и одговоран члан друштва.⁷⁵

право да настави са започетим поступком оспоравања очинства, уз закључак да је дошло до повреде чл. 8. Европске конвенције о људским правима. Уставни суд је касније поништио ову одлуку.

⁷⁴ У диспозитиву пресуде образлаже се да, практична немогућност оспоравања очинства угрожава суштину права подносиоца представке на приступ суду предвиђеног чл. 6. Конвенције. Суд је нарочито нагласио да ова пресуда није у сукобу са ранијом пресудом тог Суда у случају *Микулић против Хрватске*, у коме је подносиатељка представке, дете рођено у ванбрачној заједници, заједно са мајком желела да судским путем утврди идентитет свог правога оца. У хрватском закону у то време нису постојала средства путем којих би наводни отац био приморан да се повунује судском налогу за извршење ДНК анализе, и захтев подносиоца представке није решен у разумном временском року. Зато је суд утврдио повреду права, да би се несигурност у погледу личног идентитета прекинула без непотребног одлагања према чл. 8. Конвенције. У случају *Mizzi v Malta* није било никога у овом положају, а осим тога, у питању је била немогућност „претпостављеног“ оца да оспори свој статус. Суд је затим преиспитао чл. 8. Конвенције, и поново потврдио своју добро познату праксу да је ова одредба применљива на поступак у погледу очинства.

⁷⁵ Драшкић М., *op.cit.*, стр. 287

2.3.1. Родитељска права и дужности у односу на личност детета

Садржину родитељског права чине дужности и права родитеља које се односе на старање о детету, а старање као појам обухвата одређивање личног имена, чување, подизање, васпитавање, образовање, заступање, издржавање детета, као и управљање и располагање дететовом имовином. Дужности родитеља већим делом су усмерене на збрињавање детета ради остваривања права која детету гарантује национално породично законодавство. Кршење законом прописаних дужности има за последицу изрицање неке од мера заштите личних или имовинских интереса детета, јер дужности родитеља као правни појам значи да родитељи треба да испуне задатке које им је друштво наметнуло са циљем успешног одгајања потомства. Права родитеља као други интегрални елемент тог комплементарног појма, заправо, обезбеђује првенство родитеља, у поређењу с трећим лицима, као оних којима је највише у интересу да буду правно признати као субјекти овлашћени да се старају о детету. Родитељи, дакле, искључују свако треће лице које би, евентуално, неовлашћено покушало да преузме вршење родитељског права.⁷⁶

Није спорно да су родитељи одговорни за правилан и свестран развој детета који ће са успехом бити окончан само уколико дете неометано користи права која му припадају. Правни основ односа родитеља и детета више није родитељско право него одговорност родитеља за остварење признатих права детета. Конвенција о правима детета утврђује одговорност оба родитеља за подизање и развој детета.⁷⁷

Одговорност родитеља у односу на дете може се класификовати у три групе права и дужности родитеља према детету: старање о личности детета, заступање права и интереса детета, и старање о имовини и имовинским правима детета. Дужности и права родитеља према личности детета, деле се на она која извиру из личних односа детета и

---

⁷⁶ Драшкић М., Породично право и права детета, *op.cit.*, стр. 278-279.

Права родитеља нису у корелативном односу са дужностима детета, зато што родитељско право као субјективно право припада родитељима само у односу на њихово малолетно дете, и изузетно у односу на пунолетно дете уколико је, из законом утврђених разлога, дошло до продужења родитељског права. Из садржине родитељског права не произилазе никакве правне обавезе детета према родитељима, због његовог малолетства и неспособности за самосталан живот. Наведено према

⁷⁷ Видети чл 18. ст.1. КПД којим се државе уговорнице обавезују да уложе највеће напоре да се обезбеди признавање принципа да оба родитеља имају заједничку одговорност у подизању и развоју детета. Родитељи или, у зависности од случаја, законски старатељи имају превасходну одговорност у том смислу, а најбољи интерес детета ће бити њихова основна брига.

родитеља (брига о животу и здрављу, чување и подизање, васпитавање, образовање) и права и дужности статусне природе (одређивање личног имена детета, пребивалиште, држављанство, право на сазнање порекла).⁷⁸ Имовинске дужности и права родитеља подразумевају издржавање детета, управљање имовином детета, коришћење и располагање, те одговорност родитеља за штету коју дете причини трећим лицима.⁷⁹

Обавеза је родитеља да детету омогуће образовање у за то одређеним институцијама, као и да надзиру њихово образовање. Када је у питању основно образовање, оно је обавезно и постоји дужност родитеља да га омогуће деци. Даље образовање деце зависи од могућности родитеља⁸⁰ и треба да буде у складу са способностима, жељама и склоностима детета.⁸¹ Образовање детета има за циљ оспособљавање детета за самостално доношење избора и одговорних одлука, односно обезбеђивање његовог правилног и потпуног развоја.⁸² У међународноправном смислу, појам образовања обухвата све врсте и нивое образовања, укључујући не само приступ образовању, већ и стандарде наставе и квалитет услова у којима се образовни процес одвија.⁸³ С обзиром на то да право на образовање подразумева могућност стицања образовања, државе су дужне да обезбеде једнак приступ образовним установама без дискриминације, као и да онемогуће сваки вид неоснованог прављења разлика у поступању јавних власти према појединцима, изузев оних који се заснивају на способностима или посебним потребама.⁸⁴

Основни нормативни оквири права детета на образовање садржани су у одредбама два члана Конвенције УН о правима детета. Тако се чланом 28. државе обавезују да, у складу са природом права на образовање, предузимају одговарајуће мере ради његовог постепеног остваривања. Циљеви образовања, утврђени чланом 29. Конвенције, усмерени су на свеобухватан развој детета, и то: развој личности детета, његових талената, као и

---

⁷⁸ Ковачек Станић Г., *Породично право – партнерско, деље и старатељско*, Правни факултет, Нови Сад, 2014, стр. 264.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Чл. 71. ст. 1. ПЗ.

⁸¹ Чл. 63. ПЗ.

⁸² Јовић О., *Религијски идентитет детета, образовање детета и верска уверења родитеља*, *Правни живот*, бр. 10/2011, Београд, 2011, стр. 66.

⁸³ Чл. 1. тач. 2. Конвенција против дискриминације у образовању (1960), UNESCO Convention Against Discrimination in Education, интернет презентација: <http://www.UNESCO.org>. Наведено према: Јовић О., *op. cit.*, 2011, стр. 67.

⁸⁴ Чл. 3. тач. а), б) и ц) Конвенције против дискриминације у образовању.

менталних и физичких способности до њихових пуних потенцијала; развијање поштовања људских права, основних слобода и начела утврђених Повељом Уједињених нација; неговање поштовања према родитељима детета, његовом културном идентитету, језику и националним вредностима земље у којој живи, као и према другим културама и цивилизацијама; као и припремање детета за одговоран живот у слободном и демократском друштву.⁸⁵

2.3.2. Заступање детета – родитељи као законски и вољни заступници

Родитељи су по закону законски заступници своје малолетне деце која немају парничну способност.⁸⁶ Законско заступање произлази из садржине родитељског права и представља и право и дужност родитеља, са циљем да се обезбеди заштита личних и имовинских права и интереса детета. Родитељи имају овлашћење да заступају дете у свим правним пословима и поступцима који превазилазе границе пословне и процесне способности детета.⁸⁷ Пошто родитељско право припада оцу и мајци као титуларима родитељских права, обоје се сматрају законским заступницима детета. Родитељи који заједнички врше родитељско право могу се договорити о начину заступања, односно могу одлучити да дете заступа само један родитељ или да одређене облике заступања обавља један, а друге други родитељ. Уколико дете има оба родитеља, али родитељско право врши само један од њих, право заступања припада родитељу којем је судском одлуком дете поверено на чување и васпитавање, односно родитељу који фактички врши родитељско право. На крају, у ситуацијама када родитељско право припада само једном родитељу (ако је други преминуо, непознат или лишен родитељског права), дете ће заступати тај једини родитељ.⁸⁸ Поред законског заступања, постоји и вољно заступање. Оно се заснива на вољи детета да у одређеним правним пословима буде заступано од стране родитеља. То значи да дете може дозволити родитељима да га заступају и у пословима који се налазе у оквиру његове пословне и процесне способности, осим ако

---

⁸⁵ Чл. 28. и 29. ст. 1 тач. а), б), ц) и д) Конвенције о правима детета. Јовић О., *op. cit.*, 2011, стр. 67.

⁸⁶ Чл. 265. ПЗ.

⁸⁷ Станковић Г., Боранијашевић В., *Грађанско процесно право*, Службени гласник, 2023, стр. 176.

⁸⁸ Драшкић М., *op. cit.*, стр. 242 – 243.

законом није другачије прописано.⁸⁹ Међутим, правила о заступању не примењују се у оним правним пословима чија је пуноважност условљена самосталном и непосредном изјавом воље детета одређеног узраста, као што су, на пример, састављање тестаментa или признање очинства.⁹⁰

2.3.3. Издржавање детета и управљање и располагање имовином детета

Обавеза родитеља да издржавају своје малолетно дете је заједничка дужност оба родитеља, независно од тога ко врши родитељско право. Поред родитеља, обавеза издржавања може се проширити и на друге сроднике у правој линији, у случају када родитељи немају довољно средстава или су преминули. Породични закон уређује питање издржавања малолетног детета.⁹¹ Издржавање подразумева обезбеђивање свакодневних потреба детета, као што су храна, одећа, обућа, здравствена заштита и образовање. Уобичајено је да родитељи ову обавезу извршавају споразумно. Док родитељи живе заједно са децом и породични односи функционишу на основама узајамног разумевања и бриге, питање издржавања се у пракси не доводи у питање.⁹² Међутим, у случајевима поремећаја породичних односа, нарочито при престанку брачне заједнице, питање издржавања детета често постаје спорно. Поједини родитељи не испуњавају своје обавезе на одговоран начин, због чега закон предвиђа одговарајуће санкције у случају неизвршавања обавезе издржавања. Обавеза родитеља да издржавају своју децу се у извесним случајевима продужава и после њиховог пунолетства.

Управљање и располагање имовином детета представља значајан сегмент родитељског права и дужности. Родитељи имају право и дужност да управљају имовином детета коју оно није стекло радом.⁹³ Како истиче стручна литература, под управљањем се подразумевају сви поступци који служе очувању, одржавању и унапређењу имовине

---

⁸⁹ Чл. 72. ст. 2. ПЗ.

⁹⁰ Драшкић М., *op. cit.*, стр. 243.

⁹¹ Чл. 154. ПЗ.

⁹² Павловић Д., Обавеза издржавања између родитеља и деце, *Истраживање и развој*, Година XVII, Број 38 1/2011, стр. 64.

⁹³ Чл. 192. ст. 2. ПЗ.

детета, односно њеном повећању. То укључује, на пример, поправку оштећених ствари, осигурање имовине од непредвиђених догађаја, плаћање пореза, издавање ствари у закуп, депоновање вредних предмета, прибирање плодова, камата, закупнина и слично.⁹⁴ Када говоримо о располагању имовином детета, Породични закон прописује да родитељи могу располагати имовином детета коју оно није стекло радом, али са одређеним ограничењима.⁹⁵ У случају непокретне имовине и покретне имовине велике вредности, родитељи могу предузимати правне послове само уз претходну или накнадну сагласност органа старатељства.⁹⁶ Сагласност је неопходна за све акте отуђења (као што су продаја, замена, одрицање или признање тужбеног захтева на штету детета, давање негативне наследничке изјаве) или оптерећења имовине (као што је обвезивање као јемца, хипотекарно оптерећење) који се односе на непокретну имовину или покретну имовину велике вредности. Уколико ЦСР не да одобрење за такве правне послове, они су ништави. Поред тога, постоји ограничење у погледу коришћења главнице имовине детета: родитељи могу користити средства детета само за његово издржавање или у случају када је то потребно за задовољење неког другог важног интереса детета. Приходи од имовине детета могу се користити и за сопствено издржавање родитеља или за издржавање њиховог другог заједничког малолетног детета.⁹⁷

---

⁹⁴ Драшкић М., *op.cit.*, стр. 433.

⁹⁵ Чл. 193. ст. 2. ПЗ.

⁹⁶ Чл. 193. ст. 3 ПЗ.

⁹⁷ Чл. 193. ст. 4 и 5. ПЗ.

III поглавље

3. НАЧИНИ ВРШЕЊА РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Начини вршења родитељског права представљају једно од кључних питања породичног права, будући да непосредно утичу на положај детета и остваривање његових права. Породични закон Републике Србије полази од начела заједничке одговорности родитеља за подизање и развој детета, али истовремено предвиђа различите моделе вршења родитељског права у зависности од конкретних животних околности. У том смислу, закон разликује заједничко и самостално вршење родитељског права, као и механизме надзора над његовим остваривањем. Сви ови облици и мере усмерени су ка остваривању најбољег интереса детета као основног начела савременог породичног права.

3.1. Заједничко вршење родитељског права

Родитељско право, будући да припада оцу и мајци заједно, врше оба родитеља заједнички и споразумно у погледу свих права и дужности које чине његову садржину. Српско породично законодавство предвиђа два основна облика вршења родитељског права: заједничко и самостално вршење. Родитељско право, као скуп законом утврђених права и дужности, припада подједнако и оцу и мајци, при чему је њихова равноправност загарантована без обзира на то да ли је дете рођено у браку или ван брака.⁹⁸ Родитељско право, као што је већ истакнуто, представља лично право родитеља које се остварује искључиво у најбољем интересу детета. Сходно томе, приликом одлучивања о начину његовог вршења неопходно је узети у обзир све релевантне околности које могу утицати на остваривање и заштиту најбољег интереса малолетног детета.⁹⁹

---

⁹⁸ Јовић Прлаиновић О., Заједничко вршење родитељског права, *Зборник радова Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић*, 2021, стр. 49.

⁹⁹ Пресуда Врховног касационог суда Србије, Рев. 371/2017 од 2. марта 2017. године, *Збирка сентенци из грађанског права и грађанског процесног права*, књига 2, група аутора (ур. Гордана Станковић), ЛП „Службени гласник“, Београд 2019, стр. 100.

Родитељи врше родитељско право заједнички и споразумно када живе у заједничком домаћинству.¹⁰⁰ Међутим, заједничко вршење родитељског права могуће је и у ситуацији када родитељи не живе заједно, под условом да закључе споразум о заједничком вршењу родитељског права и да суд оцени да је такав споразум у најбољем интересу детета. Закон полази од правила да родитељи врше родитељско право заједнички и споразумно онда када живе у брачној или ванбрачној заједници. Уколико таква породична заједница не постоји, родитељи и даље имају могућност да се споразумеју о заједничком вршењу родитељског права, под условом да је такав договор у најбољем интересу детета. Саставни део споразума о заједничком вршењу родитељског права јесте и уређивање питања пребивалишта детета, односно одређивање места где ће дете имати центар својих животних активности.¹⁰¹

Родитељи који су у браку стичу родитељско право самим рођењем детета. Уколико родитељи нису у браку, али живе у заједници, родитељско право се остварује тако што мајка детета рођеног ван брака стиче то право његовим рођењем, док отац стиче родитељско право након признања очинства или његовог утврђивања у судском поступку. Савремено домаће право полази од начела да брачни статус детета није од значаја за одређивање његовог правног положаја у односу на родитеље. У том смислу, родитељско право је одвојено од статуса родитеља (да ли су у браку, ванбрачној заједници или разведени), као и од њихових међусобних односа и постојања заједнице живота. Овакав приступ, који ставља у први план једнакост деце и заштиту њихових права, карактеристичан је и за већину савремених правних система у упоредном породичном праву.¹⁰²

У случају да између родитеља настане конфликт у погледу вршења права који не може бити превазиђен договором, постоји могућност да се, у крајњем случају, обратe суду. Тужба која се односи на вршење родитељских права може бити поднета од стране детета, родитеља и органа старатељства.¹⁰³ Приликом доношења одлуке о овим питањима, суд је дужан да се руководи најбољим интересима детета. О овим спорним питањима треба да се изјасни и дете, ако је способно да формира мишљење.

---

¹⁰⁰ Чл. 75. ПЗ.

¹⁰¹ Чл. 76. ПЗ.

¹⁰² Ковачек Станић Г., *op. cit.*, стр. 327.

¹⁰³ Чл. 264 ст. 1 ПЗ

Основно правило јесте да родитељи врше заједнички и споразумно, у односу на сва права и дужности које чине његову садржину, док живе у заједничкој породичној заједници. Међутим, под законом прописаним условима, заједничко вршење родитељског права могуће је и у случају када родитељи не живе заједно, што је у складу са начелом њихове заједничке одговорности за подизање и правилан развој детета.

Савремена правна пракса тежи томе да се негативни ефекти одвојеног живота родитеља на дете сведу на минимум. Споразум о заједничком вршењу родитељског права има бројне предности: он указује на спремност родитеља да и након престанка заједнице живота наставе да деле одговорност и бригу о детету, а истовремено шаље детету јасну поруку да је и даље подједнако вољено и подржано од стране оба родитеља. Поред тога, овакав модел има и практичне предности, јер омогућава родитељима да боље организују свој живот, без искључивог оптерећења које носи самостално вршење родитељског права.¹⁰⁴

Ипак, заједничко вршење родитељског права након престанка брака не подразумева се по аутоматизму, већ захтева постојање изричитог и писменог споразума родитеља, који се не може наметнути против њихове воље, или одлуку суда. Према досадашњим истраживањима, овај облик вршења родитељског права још увек је релативно редак у пракси, будући да га родитељи након развода често не прихватају као пожељно решење.¹⁰⁵ Да би производио правно дејство, споразум о заједничком вршењу родитељског права мора бити сачињен у писменој форми и подложен је контроли суда. Уколико суд утврди да је такав споразум у најбољем интересу детета, он га уноси у изреку пресуде којом одлучује о вршењу родитељског права. Овај споразум, иако заснован на сагласности родитеља, нема карактер класичног уговора, јер се њиме не располаже родитељским правом, већ се уређује начин његовог вршења у складу са најбољим интересом детета.

Саставни део споразума о заједничком вршењу родитељског права јесте и уређивање питања пребивалишта детета.¹⁰⁶ С обзиром на то да родитељи не живе заједно,

---

¹⁰⁴ Драшкић М., *op. cit.*, 2011, стр. 289 – 299.

¹⁰⁵ Ковачек-Станић Г., Самарцић С., Ковачевић М., Развод брака и заједничко родитељско старање као последица развода брака у теорији и пракси, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2017, Нови Сад, 2017, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, стр. 1302

¹⁰⁶ Чл. 76. ст. 2. ПЗ.

пребивалиште детета се, по правилу, одређује према месту пребивалишта једног од родитеља. Ипак, то не доводи у питање чињеницу да и други родитељ наставља да врши родитељско право, иако не живи са дететом. Он задржава сва права и дужности које из тог права произлазе, укључујући и право и дужност старања о детету. Међутим, у пракси се поставља питање у којој мери родитељ који не живи са дететом може фактички да остварује ово право, односно да ли је тиме, макар привремено, ограничен у његовом пуном вршењу.¹⁰⁷ У случају несагласности родитеља који заједнички врше родитељско право у погледу појединих питања, они имају могућност да се обрате суду, који ће у поступку донети одлуку у најбољем интересу детета.¹⁰⁸ Најбољи интерес детета цени се према околностима сваког конкретнег случаја, а елементи процене су, између осталог, узраст и пол детета, његове жеље и осећања у складу са узрастом и зрелашћу, потребе детета, као и способност родитеља да те потребе задовољи.¹⁰⁹

И поред свих предности заједничког вршења родитељског права, неки родитељи не могу да постигну споразум о томе или – што се догађа знатно ређе у животу – суд процени да споразум родитеља о заједничком вршењу родитељског права није у најбољем интересу детета.

3.2. Самостално вршење родитељског права

Породични закон предвиђа и ситуације у којима родитељско право врши само један родитељ, односно када долази до самосталног вршења родитељског права. То је случај када је други родитељ фактички или правно спречен да врши родитељско право, и то нарочито када је непознат, није жив, потпуно је лишен родитељског права или пословне способности, као и у ситуацијама када одлука о вршењу родитељског права још увек није донета.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Поњавић З., *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2013, стр. 248 - 249.

¹⁰⁸ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж2 401/17, од 10. 8. 2017. године.

¹⁰⁹ Решење Апелациони суд у Нишу, Гж 2 432/18 од 30. октобра 2018. године.

¹¹⁰ Чл. 77 ст. 1 и 2 ПЗ.

Фактичка односно чињенична немогућност родитеља да врши родитељско право постоји у случају када је родитељ тешко болестан, одсутан због природе посла или због лечења, налази се на издржавању казне затвора, фактички је раздвојен од детета због ратних дејстава или је, једноставно, препустио старање о детету другом родитељу. Правна немогућност родитеља да врши родитељско право односи се на случај када је родитељ малолетан (нееманципован), ако је лишен родитељског права и пословне способности, у ком случају не губи својство родитеља, али губи могућност вршења права у интересу детета.

Један родитељ сам врши родитељско право када је други родитељ умро. Због тога су трећа лица, код којих се деца затекну у моменту смрти другог родитеља, дужна да децу предају родитељу који сада сам врши родитељско право.¹¹¹

Самостално вршење родитељског права може бити и последица судске одлуке, донете у поступку покренутом по тужби овлашћених лица – детета, другог родитеља или органа старатељства. Надлежан је суд опште месне надлежности, према пребивалишту туженог, а када поступак покреће дете, надлежан може бити и суд на чијем подручју дете има пребивалиште или боравиште. Суд одлучује о начину вршења родитељског права у два основна случаја:¹¹² прво, када родитељи не живе заједно и нису постигли споразум о вршењу родитељског права, када ће родитељско право вршити онај родитељ коме је дете поверено, док ће други родитељ учествовати у одлучивању о важним питањима; и друго, када постоји споразум родитеља, али суд оцени да он није у најбољем интересу детета, односно када процени да је споразум о самосталном вршењу родитељског права у складу са интересом детета.

Самостално вршење родитељског права може бити последица судске одлуке. У домаћем праву, поступак по тужби за вршење родитељског права могу покренути: дете, родитељи детета и орган старатељства¹¹³, пред надлежним судом опште месне надлежности, односно ако тужбу подноси дете, надлежан може бити суд према месту дететовог пребивалишта тј. боравишта. Судско уређење питања вршења родитељског

---

¹¹¹ Пресуда Основног суда у Крушевцу, Судска јединица Трстеник IV6П2. бр. 275/11 од 22.07.2011. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу ГЖ2. бр. 378/11 од 21.10.2011. године.

¹¹² Чл. 77 ст. 3-5 ПЗ.

¹¹³ Чл. 264. ст. 1. ПЗ.

права може се посматрати из две перспективе. Најпре, један родитеља самостално врши родитељско право на основу одлуке суда када родитељи не живе заједно, односно не воде заједнички живот, а нису закључили споразум о вршењу родитељског права (заједничком или самосталном). Најчешће ће то бити случај када дође до престанка заједнице живота између брачних или ванбрачних партнера услед поремећених односа. Тада родитељско право у целости врши родитељ коме је дете поверено одлуком у брачном спору, када суд донесе пресуду којом се брак разводи или поништава, или се одбија тужбени захтев да брак постоји, као и у свим случајевима у којима је за одлуку о поверавању детета био надлежан орган старатељства. Друга ситуација када ће само један родитељ самостално вршити родитељско право по одлуци суда односи се на околност да су родитељи закључили споразум о самосталном или заједничком вршењу родитељског права, али по оцени суда тај споразум није у најбољем интересу детета. Критеријуми на основу којих суд у поступку у којем одлучује о поверавању детета су разноврсни, али је суд увек у обавези да се руководи најбољим интересом детета као основним и најважнијим критеријумом, и то у погледу свих релевантних околности конкретног случаја. На основу процене свих релевантних околности, суд може донети одлуку да сва деца остану на чувању и васпитавању код једног родитеља, да нека остану код оца а нека код мајке, да сва деца буду поверена неком трећем лицу или, да сва деца буду поверена на чување и васпитавање некој установи за децу.

Приликом доношења одлуке, суд је дужан да утврди најбољи интерес детета, при чему прибавља налаз и мишљење органа старатељства или других стручних институција.¹¹⁴ Такође, ако процени да је дете способно да формира сопствено мишљење, суд ће му омогућити да га изрази и узети га у обзир са дужном пажњом. На основу свих релевантних околности, суд доноси одлуку о поверавању детета, при чему може одлучити да сва деца буду поверена једном родитељу или да се поверавање изврши подељено.¹¹⁵

Одлука суда о томе да само један од родитеља врши родитељско право према детету никако, међутим, не значи да други родитељ нема више никаква права из садржине родитељског права. Напротив, положај родитеља који привремено или трајно не врши

---

¹¹⁴ Чл. 270. ПЗ. Пресуда Врховног суда Рев 12780/2025 8. 10. 2025. године.

¹¹⁵ Atkinson J., *Criteria for Deciding Child Custody in the Trial and Appellate Courts*, Family Law Quarterly, Vol. 18, No. 1, 1984, 8-36.

родитељско право такође је уређен законом. Другим речима, други родитељ, онај коме дете није поверено и са којим он не живи у породичној заједници, такође је титулар родитељског права. Да родитељу који не врши родитељско право и даље припада родитељско право види се по томе што он наставља да врши нека права и дужности из садржине родитељског права.¹¹⁶ Одлуком о поверавању детета, суд истовремено одлучује и о обавези издржавања детета од стране родитеља са којим дете не живи, као и о начину одржавања личних односа између детета и тог родитеља. Дете које је навршило 15 година и способно је за расуђивање може самостално одлучити о одржавању личних односа, али не може ставити ван снаге већ донету судску одлуку, већ је потребно покренути нови поступак.

Суд може, уколико су испуњени законски услови, одлучити и о делимичном или потпуном лишењу родитељског права, као и о изрицању мера заштите од насиља у породици.¹¹⁷ У овим поступцима није дозвољено доношење пресуде због пропуштања, нити пресуде на основу признања или одрицања, а странке не могу закључити судско поравнање.¹¹⁸

Родитељ коме дете није поверено задржава родитељско право, али га не врши непосредно. Његов правни положај је исти без обзира на то да ли је одлука донета судски или споразумом родитеља. Тај родитељ има право и дужност да издржава дете, што је обавеза од које се не може ослободити. Такође, има право и дужност да одржава личне односе са дететом, а уколико не постоји споразум, суд ће уредити начин њиховог одржавања.¹¹⁹ Ово право може бити ограничено или искључено само судском одлуком, уколико за то постоје законски разлози. Поред тога, родитељ који не живи са дететом има право и дужност да, заједно и споразумно са другим родитељем, учествује у доношењу одлука које битно утичу на живот детета, као што су питања образовања, већих

---

¹¹⁶ Драшкић М., Обавезно лишење родитељског права приликом одлучивања суда о вршењу родитељског права: спорно становиште Врховног суда Србије, *Анали Правног факултета у Београду*, година LX, 1/2012, Београд, 2012, стр. 373.

¹¹⁷ Чл. 273 ст. 2 и 3. ПЗ.

¹¹⁸ Чл. 271. ПЗ.

¹¹⁹ Чл. 78 ст. 3. ПЗ.

медицинских интервенција, промене пребивалишта и располагања имовином веће вредности.¹²⁰

На крају, овај родитељ има право да захтева измену одлуке о поверавању детета, као и дете и орган старатељства. Суд ће о томе одлучити на основу процене новонасталих околности и најбољег интереса детета, узимајући у обзир, између осталог, промене у животним условима родитеља.¹²¹ Истовремено, родитељи који су раније закључили споразум о самосталном вршењу родитељског права могу поднети нови споразум о заједничком вршењу, који ће суд усвојити ако оцени да је такав начин у најбољем интересу детета.

Такође, право детета на одржавање личних односа са родитељем са којим не живи гарантовано је Породичним законом Србије¹²² и може бити ограничено искључиво судском одлуком у најбољем интересу детета. Ограничење је могуће у случајевима који оправдавају делимично или потпуно лишење родитељског права, као и у ситуацијама насиља у породици.¹²³ „Дете има право да одржава личне односе са сродницима и другим лицима са којима га везује посебна блискост, ако ово право није ограничено судском одлуком“, што подразумева да уколико је заједница живота родитеља престала док је заједничко дете мало, а родитељ коме је дете поверено не дозвољава контакте са сродницима другог родитеља, сродници неће имати могућност ни да развију односе посебне блискости са дететом, иако то може бити у најбољем интересу детета.¹²⁴

„Према извештају стручног тима Центра за социјални рад (...) тужена, као мајка малолетног детета има чврсто укорењен негативан став према одржавању контакта детета са родитељима његовог покојног оца. Овакав став је формиран као последица дубоких неслагања између тужене и породице њеног сада пок. супруга, како у току трајања брачне заједнице тако и њеном прекиду, када је дошло до озбиљних конфликта. Негативан став према родитељима њеног покојног мужа пројектован је у оквиру примарне породице с мајке на дете, у смислу потпуног негирања постојања бабе и деде

---

¹²⁰ Чл. 78 ст. 4. ПЗ.

¹²¹ Драшкић М., *op.cit.*, 2011, стр. 307.

¹²² Чл. 61. ПЗ.

¹²³ Јовић О., Право детета на контакт са родитељем са којим не живи, *Зборник радова „Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног“*, 2012, стр. 107.

¹²⁴ Цвејић-Јанчић О., *Породично право*, Нови Сад 2009, стр. 294.

*по оцу у животу детета. Практично теренском посетом у породичном окружењу детета утврђено је да се о баби и деди пред дететом не говори, да оно о њима нема никакву информацију, нити се за сада уопште интересује за њих. Тужилца као баба испољава аутентичну мотивацију да одржава контакте са дететом, али и негативан став према туженој као мајци детета. Мишљење стручног тима је да, имајући у виду узраст малолетног детета, дубоко поремећене односе и потпуни прекид контакта између породице мајке и оца, као и наглашену емотивну везаност детета за мајку као јединог родитеља на кога је оно искључиво упућено у задовољавању својих потреба, постоји ризик у погледу даљег правилног развоја и васпитања детета уколико би се контакти одвијали без присуства тужене као мајке. С обзиром на то да међу странкама не постоји спремност за решавање сукоба, а да се дете не би нашло у средишту тих сукоба као средство за међусобно разрачунавање, мишљење стручног тима је да је првенствено потребно остварити услове за успостављање и одвијање контаката између тужилце и детета кроз минимум комуникације и сарадње између тужене и родитеља свог покојног супруга и уз помоћ и посредовање Саветовалишта за брак и породицу, а након тога, поштујући принцип поступности и реализовати сам контакт детета и очеве породице.*¹²⁵

3.3. Надзор над вршењем родитељског права

Надзор над вршењем родитељског права јесте мера којом се родитељима помаже у вршењу родитељског права или се утиче на њихово понашање. Јавља се као превентивни надзор, када орган старатељства доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право, и као корективни надзор, када орган старатељства доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права и покреће судске поступке у складу са законом.¹²⁶

---

¹²⁵ Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије, Рев. 2401/10 од 28. априла 2010. године којом се преиначује пресуда Окружног суда у Новом Саду Гж. 6187/09 од 7. октобра 2009. године и пресуда Општинског суда у Новом Саду П. бр. 8860/06 од 4. јуна 2009. Године. Наведено према: Јовић О., *op. cit.*, 2012, стр. 109-110.

¹²⁶ Чл. 79 – 80. ПЗ.

3.3.1. Превентивни надзор

Превентивни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства доношењем одлука којима омогућава родитељима да врше родитељско право у оквиру надлежности које су му поверене законом.¹²⁷

Родитељи врше родитељско право првенствено ради заштите личних и имовинских права и интереса свог малолетног детета. У пракси, већина родитеља своја права и обавезе остварује савесно, вођена љубављу и бригом, иако често не познаје детаљно правне прописе. Ипак, у ситуацијама када родитељи, из различитих разлога, не постижу одговарајуће резултате у чувању, подизању, васпитању и образовању детета, односно када угрожавају његове имовинске интересе или издржавање, могу се применити одговарајуће породичноправне мере у циљу заштите интереса детета.

Ове мере, иако у одређеној мери ограничавају овлашћења родитеља, неопходне су како би се обезбедили најповољнији облици заштите детета. Превентивни надзор се, у том смислу, остварује кроз доношење одлука којима орган старатељства помаже родитељима у превазилажењу неспоразума, неслагања, недоумица или недостатка искуства у вршењу родитељског права. То обухвата, на пример, ситуације у којима родитељи не могу да се договоре око избора школе или слободних активности детета, али и случајеве у којима је потребно донети одлуку без које родитељи не би могли да остварују поједина права и дужности из садржине родитељског права, као што су давање сагласности за располагање непокретном или покретном имовином детета веће вредности или одређивање личног имена детета када родитељи не могу да постигну договор.

Мере превентивног надзора примењују се у ситуацијама у којима родитељи и даље врше родитељско право заједнички и споразумно, односно када га врши један родитељ, али без значајнијих поремећаја у остваривању родитељских дужности. Уколико се, међутим, након интервенције органа старатељства утврди да између родитеља постоји спор у вези са вршењем родитељског права, одлуку о том питању доноси суд.¹²⁸

---

¹²⁷ Чл. 79. ПЗ.

¹²⁸ Драшкић М., Коментар Породичног закона. Београд, Службени гласник, 2020, стр. 238.

3.3.2. Корективни надзор

Корективни надзор над вршењем родитељског права представља интензивнији облик контроле и спроводи се када орган старатељства доноси одлуке усмерене на отклањање уочених неправилности у поступању родитеља.¹²⁹ Породични закон предвиђа више мера корективног надзора, а орган старатељства је дужан да континуирано прати вршење родитељског права, анализира понашање родитеља, процењује делотворност предузетих мера и, по потреби, предлаже нове мере или обуставља оне које су дале позитивне резултате. Надзор може бити усмерен како на поједина права и дужности, тако и на родитељско право у целини, што подразумева контролу и личних и имовинских аспеката.

Иако трајање мера корективног надзора није изричито временски ограничено, у пракси се оне најчешће изричу на одређени период, уз могућност њиховог продужења у зависности од постигнутих резултата. У оквиру овог надзора, орган старатељства доноси одлуке којима упозорава родитеље на уочене недостатке у вршењу родитељског права, упућује их на саветодавни рад у породична саветовалишта или специјализоване установе за посредовање у породичним односима, као и налаже да полажу рачун о управљању имовином детета.¹³⁰

Поред тога, у оквиру корективног надзора, орган старатељства има овлашћење да покреће и одговарајуће судске поступке у складу са законом.¹³¹ То подразумева да су претходно предузете мере остале без задовољавајућих резултата, те је неопходна интервенција суда ради строжег ограничења родитеља у вршењу родитељског права, као што су покретање поступка за измену одлуке о вршењу родитељског права, лишење родитељског права или изрицање мера заштите од насиља у породици.¹³²

---

¹²⁹ Чл. 80. ст. 1. ПЗ.

¹³⁰ Чл. 80. ст. 2. ПЗ.

¹³¹ Чл. 80. ст. 3. ПЗ.

¹³² Драшкић М., *op. cit.*, 2020, стр. 242.

3.3.3. Улога органа старатељства у надзору над вршењем родитељског права

Што се тиче конкретних овлашћења Центра за социјални рад (ЦСР) који обављају послове органа старатељства, која им закон даје у остваривању надзора над вршењем родитељског права, она се огледају у предузимању одређених мера у оквиру превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права.

Мере превентивног надзора, када ЦСР омогућава родитељима да врше родитељско право, обухватају првенствено све одлуке којима се решавају неспоразуми, неслагања, недоумице или недостатак искуства родитеља у вршењу родитељског права (нпр. родитељи се не слажу око избора школе или слободних активности детета, један родитељ приговара забранама или захтевима које детету поставља други родитељ).¹³³

Затим, ту спадају и одлуке без којих родитељи не би могли да остварују поједина права и дужности из садржине родитељског права, као што су:

- 1) Одређивање личног имена детету од стране органа старатељства, ако родитељи нису живи, непознати, ако нису у законском року одредили име детету, ако не могу да постигну споразум о имену или ако су одредили погрдно име, име које вређа морал или које је у супротности са обичајима и схватањима средине. Одређивање презимена детету врши се у истим околностима.¹³⁴
- 2) Претходна или накнадна сагласност органа старатељства за располагање дететовом непокретном имовином или покретном имовином велике вредности. Сагласност ЦСР-а потребна је за све акте отуђења или оптерећења имовине детета, а правни посао без одобрења органа старатељства је ништав.¹³⁵

Мере превентивног надзора увек се односе на ситуацију у којој родитељи још увек заједнички и споразумно врше родитељско право, или када родитељско право врши само један родитељ али без значајних дисфункционалности. Ако се установи да постоји спор о

---

¹³³ Чл. 79. ПЗ.

¹³⁴ Чл. 344. ст. 4. и чл. 345. ст. 3. ПЗ.

¹³⁵ Чл. 193 ст. 3. ПЗ.

вршењу родитељског права, одлуку доноси суд. У свим поступцима, ЦСР мора процењивати вршење родитељског права са становишта најбољег интереса детета.

У остваривању корективног надзора, када ЦСР исправља родитеље у вршењу родитељског права, он може предузети мере заштите личности и имовине детета које су изричито наведене у Породичном закону, чиме се ограничава превелика дискреција органа старатељства. Међу овим мерама издвајају се:

- 1) Упозорење родитеља на недостатке у вршењу родитељског права – најблажи облик интервенције, којим се родитељима скреће пажња на пропусте у одгајању детета и омогућава стручна помоћ.¹³⁶
- 2) Упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или установу за посредовање – примењује се ако упозорење није довољно и налаже родитељима да се обавезно обрате специјализованој институцији.¹³⁷
- 3) Налог родитељима да положи рачун о управљању имовином детета – примењује се у случајевима када родитељи несавесно управљају имовином, а мера може бити редовна или по потреби.¹³⁸
- 4) Покретање судских поступака – кад се исцрпе све претходне мере, ЦСР може тужбом покренути парнице за заштиту права детета¹³⁹, вршење родитељског права¹⁴⁰, лишење¹⁴¹ или враћање родитељског права¹⁴², издржавање детета¹⁴³ и заштиту од насиља у породици¹⁴⁴.

Сврха надзора је да се родитељима омогући исправно вршење родитељског права и да се спречи потреба за потпуним или делимичним лишењем родитељског права.

---

¹³⁶ Драшкић М., *op.cit.*, 2011, стр. 310.

¹³⁷ Поњавић З., *op.cit.*, 2013, стр. 257.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Чл. 263 ст. 1. ПЗ.

¹⁴⁰ Чл. 264 ст. 1. ПЗ.

¹⁴¹ Чл. 264 ст. 2. ПЗ.

¹⁴² Чл. 264 ст. 3. ПЗ.

¹⁴³ Чл. 278 ст. 3. ПЗ.

¹⁴⁴ Чл. 284 ст. 2. ПЗ.

IV поглавље

4. ОГРАНИЧЕЊЕ ОВЛАШЋЕЊА РОДИТЕЉА У ВРШЕЊУ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Родитељско право, иако засновано на природној и правној вези између родитеља и детета, није апсолутно. Ради заштите најбољег интереса детета, држава има овлашћење да интервенише у случајевима када родитељи не врше своја права и дужности у складу са законом и интересима детета.

4.3. Појам лишења родитељског права

Мера коју држава може изрећи родитељима услед злоупотребе или занемаривања родитељског права јесте лишење родитељског права¹⁴⁵. У правној теорији институт лишења родитељског права се тумачи на различите начине. Према једном схватању, брига и подизање деце првенствено припада држави, а не родитељима. Држава родитељима само делегира скуп права која улазе у опсег родитељског права и одређује им циљеве које треба да остваре, па је и овлашћена да им одузме родитељско право уколико се понашају супротно њеним жељама. Према другом схватању, лишење родитељског права је интерес државе у заштити и подизању деце. Права родитеља не извиру из права државе, али државаима овлашћење да заштити децу од родитеља који злоупотребљавају своја права.¹⁴⁶

Ради заштите личности, права и интереса малолетног детета, родитељима се може изрећи мера лишења родитељског права, као најтежа породичноправна санкција. Овом мером родитељ се лишава вршења права и дужности из садржине родитељског права, осим дужности издржавања детета. У зависности од степена повреде, лишење може бити потпуно или делимично. Разлози су прописани материјалним правом, док је посебан

---

¹⁴⁵ Чл. 81 – 82. ПЗ.

¹⁴⁶ Адамовић, А., Поступак за лишење родитељског права у пракси Основног суда у Нишу, „*Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*“, књига прва, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, 2011, стр. 520.

поступак уређен процесним правом. Законодавац је овај поступак прилагодио специфичностима родитељско-дечјег односа, са циљем заштите најбољег интереса детета, уз активно учешће суда и органа старатељства, као и уважавање мишљења детета у складу са његовим узрастом и зрелошћу.¹⁴⁷

Лишење родитељског права могуће је према општим принципима за ограничење људских права. Ограничења људских права су могућа само ако су прописана законом (принцип легалитета), ако су усмерена на заштиту неког легитимног циља, тј. интереса и ако су неопходна у демократском друштву (принцип пропорционалности, правична равнотежа између нужне друштвене потребе и жељеног законитог циља).¹⁴⁸

Поред општих правила која се односе на ограничење људских права, Устав Републике Србије садржи и посебне одредбе о ограничењу родитељског права. Устав, наиме, допушта могућност одузимања или ограничавања свих или појединих права родитеља, а такву одлуку може донети само суд, и то само ако је она у најбољем интересу детета и само под условима који су утврђени законом.¹⁴⁹

Према ПЗ, право детета на родитељско старање изражено кроз дужност родитеља на активно вршење родитељског права „тако што ће се они лично старати о његовом животу и здрављу“¹⁵⁰ и то не било како, већ обезбеђивањем „најбољих могућих животних и здравствених услова за правилан и потпун развој“, ¹⁵¹ заштићено је кроз овлашћење детета да се остваривање тог права обезбеди путем интервенције државне власти као и свако друго субјективно грађанско право.¹⁵² Специфичност овог односа је, међутим, у томе што се родитељ не може принудити никаквим средствима принуде да се о детету стара, нити да се стара у складу са претпостављеним стандардима остваривања добробити детета који важе у једном друштву, већ се заштита тог права детета остварује кроз различите облике интервенције надлежних државних органа, почев од мера превентивног

---

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ Harris, O'Boyle & Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, друго издање, Oxford University Press, 2009, pp. 310.

¹⁴⁹ Чл. 65. ст. 2. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021.

¹⁵⁰ Чл. 69. ПЗ.

¹⁵¹ Чл. 62. ст. 1. ПЗ.

¹⁵² Палачковић, Д., „Поступак у спору за заштиту права детета“, *Ново породично законодавство*, Врњачка бања, Правни факултет, Крагујевац 2006, стр. 541.

и корективног надзора над вршењем родитељског права,¹⁵³ до обезбеђивања алтернативног породичног старања за дете и санкционисања родитеља за невршење или несавесно вршење родитељског права.

У зависности од тога да ли је у питању злоупотреба родитељског права или грубо занемаривање родитељских дужности или је реч о несавесном вршењу права и дужности из садржине родитељског права, последице лишења родитељског права за родитеља могу бити различите – потпуно лишење родитељског права¹⁵⁴ или делимично лишење родитељског права.¹⁵⁵

4.1.1. Делимично лишење родитељског права

Родитељ који несавесно врши права и дужности које чине садржину родитељског права може бити делимично лишен тог права. При томе, лишење се може односити на једно или више појединачних права, у зависности од околности конкретног случаја и чињенице да ли родитељ фактички врши родитељско право или не.¹⁵⁶

Када је реч о родитељу који врши родитељско право, делимично лишење може обухватити права и дужности у вези са чувањем, подизањем, васпитавањем, образовањем и заступањем детета, као и управљањем и располагањем његовом имовином.¹⁵⁷ Обим лишења зависи од тога да ли је несавесно поступање родитеља присутно у односу на више сегмената родитељског права или само у појединим аспектима (на пример, приликом давања сагласности за медицинске интервенције).¹⁵⁸ Међутим, делимично лишење не може обухватити сва права и дужности из садржине родитељског права, јер би у том случају било речи о потпуном лишењу. Несавесност у вршењу родитељског права представља блажи облик повреде у односу на злоупотребу права или грубо занемаривање дужности, што уједно представља и кључни критеријум разграничења у односу на потпуно лишење.

---

¹⁵³ Чл. 80. ст. 1. и 2. ПЗ.

¹⁵⁴ Чл. 81. ПЗ.

¹⁵⁵ Чл. 82. ПЗ.

¹⁵⁶ Чл. 81. ст. 1. ПЗ.

¹⁵⁷ Чл. 81. ст. 3. ПЗ.

¹⁵⁸ Bainham A., *Children: The Modern Law*, Bristol 1998, стр. 260.

У случају родитеља који не врши родитељско право, делимично лишење се најчешће односи на ограничење права на одржавање личних односа са дететом или права одлучивања о питањима која битно утичу на живот детета. И у овом случају, реч је о санкцији за несавесно поступање, које не достиже степен злоупотребе права или грубог занемаривања родитељских дужности.¹⁵⁹

Одлуком суда родитељ се лишава једног или више конкретних права и дужности, при чему се обим лишења одређује у складу са околностима сваког појединачног случаја. Родитељ који је лишен права да одлучује о питањима од суштинског значаја за живот детета не даје ни сагласност за усвајање.¹⁶⁰ Истовремено, родитељ има обавезу да издржава дете.¹⁶¹ Правноснажна судска одлука о делимичном лишењу родитељског права уписује се у матичну књигу рођених и одговарајуће јавне регистре, из истих разлога као и код потпуног лишења родитељског права.

Значај родитељске улоге у заштити детета од насиља и занемаривања потврђује и судска пракса. У пресуди Врховног суда утврђено је да су родитељи несавесно вршили родитељско право услед физичког кажњавања детета, занемаривања његових потреба и немогућности да му обезбеде безбедно окружење за развој. Суд је, руководећи се најбољим интересом детета, донео одлуку о делимичном лишењу родитељског права, наглашавајући да је дужност родитеља да детету обезбеде заштиту, бригу, васпитање и сигурност.¹⁶²

4.1.2. Потпуно лишење родитељског права

Према Породичном закону до потпуног лишења родитељског права може доћи уколико родитељ злоупотребљава или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права.¹⁶³ Санкција за потпуно лишење родитељског права јесте лишавање родитеља свих права и дужности из садржине родитељског права, осим дужности да издржава дете.

---

¹⁵⁹ Драшкић М., *op. cit.*, 2012, стр. 378.

¹⁶⁰ Чл. 96. тач. 2. ПЗ.

¹⁶¹ Чл. 82. ст. 2. ПЗ.

¹⁶² Пресуда Врховног суда Рев 19606/2024, 14. 11. 2024. године.

¹⁶³ Чл. 81. ПЗ.

У правној доктрини постоје различити ставови о овом питању. Према једном становишту, потпуним лишењем родитељског права родитељима се одузима родитељско право као такво, односно, потпуним лишењем родитељског права, то право престаје.¹⁶⁴ Према другом становишту, родитељско право, будући да представља елемент правног односа детета и родитеља, може престати само када по сили закона престану дужности и права родитеља према деци, а док тај правни однос траје, родитељско право не може бити укинато обустављањем, ограничењем или лишењем самог права, већ може доћи до престанка његовог вршења.¹⁶⁵

Породични закон изричито прописује да родитељско право престаје када родитељ буде потпуно лишен родитељског права.¹⁶⁶ Међутим, одредбе којима се предвиђа да се родитељ лишава свих права и дужности из садржине родитељског права, осим дужности издржавања детета¹⁶⁷, као и могућност враћања родитељског права када престану разлози за лишење¹⁶⁸, указују да родитељ и након потпуног лишења задржава поједине обавезе које произлазе из родитељског односа.

Породични закон предвиђа два основна разлога за потпуно лишење родитељског права: злоупотребу родитељског права и грубо занемаривање родитељских дужности. У оба случаја реч је о скривљеном понашању родитеља, при чему није неопходно да су штетне последице већ наступиле, а кључни коректив представља најбољи интерес детета.

4.1.2.1. Злоупотреба родитељског права

Злоупотреба родитељског права подразумева понашање родитеља које је супротно интересима детета у мери да озбиљно угрожава његов физички, морални или интелектуални развој. Држава има обавезу да детету обезбеди заштиту права, а та заштита

---

¹⁶⁴ Драшкић М., *op. cit.*, 2005, стр. 271.

¹⁶⁵ Поњавић З., *op. cit.*, стр. 260.

¹⁶⁶ Чл, 84. ст. 1. тач. 4. ПЗ.

¹⁶⁷ Чл. 81. ст. ПЗ.

¹⁶⁸ Чл. 83. ПЗ.

свакако укључује и мере превенције, и обезбеђује се, између осталог, нормама породичног права.¹⁶⁹

Према ПЗ, родитељ злоупотребљава права из садржине родитељског права:¹⁷⁰

- 1) ако физички, сексуално или емоционално злоставља дете;
- 2) ако изабљује дете силећи га на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом;
- 3) ако подстиче дете на вршење кривичних дела;
- 4) ако навикава дете на одавање рђавим склоностима;
- 5) ако на други начин злоупотребљава права из садржине родитељског права.

Закон не даје затворену листу ових понашања, већ суд у сваком конкретном случају цени да ли постоји злоупотреба.¹⁷¹

Може се закључити да се појмови које користи ПЗ, као што су „претерани рад“ и „рад који угрожава морал, здравље или образовање детета“, могу подвести под шири појам злоупотребе дечјег рада. Злоупотребом дечјег рада сматра се сваки рад који је ментално, психички, социјално или морално штетан за дете, као и онај који негативно утиче на његово образовање – било тако што му онемогућава похађање школе, доводи до превременог напуштања школовања или га приморава да образовање стиче у отежаним условима. С друге стране, ангажовање детета у активностима примереним његовом узрасту и способностима, као што су помоћ у кућним пословима, учешће у породичном послу или повремено стицање цепарца током слободног времена и распуста, не представља злоупотребу. Напротив, такав рад може имати позитивне ефекте на развој детета, доприносећи стицању радних навика, развоју вештина и социјалне интелигенције, као и формирању одговорног односа према новцу и вредностима рада. Поред тога, овакво ангажовање пружа детету значајно животно искуство које може бити корисно у његовом даљем развоју.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Љубојев, М. „Дефинисање појмова злостављања и занемаривања као незаобилазно полазиште за породичноправну реформу“, *Право – теорија и пракса*, Бр. 5–6/2005, Нови Сад, 2005, стр. 45.

¹⁷⁰ Чл. 81. ст. 2. ПЗ.

¹⁷¹ Вујовић Р., *Поступак за лишење родитељског права, докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2017, стр. 57.

¹⁷² *Ibid*, стр. 61.

Према пракси домаћих судова, изабљивање детета постоји када је, примера ради, девојчица од 11 година приморана да „обавља тешке физичке послове, скупља дрва на Сави, уноси угаљ, спрема храну“, ¹⁷³ јер те послове, као ни друге послове у домаћинству не обавља родитељ са којим живи. Злоупотреба, у смислу навођења детета на рад који угрожава морал, постоји и када отац приморава своју децу да краду у продавницама, по пијачним тезгама и сл. ¹⁷⁴

4.1.2.2. Грубо занемаривање родитељских дужности

Грубо занемаривање родитељских дужности постоји када родитељ не испуњава основне обавезе према детету, односно не обезбеђује његове основне животне потребе, као што су исхрана, здравствена заштита, нега и издржавање. За разлику од злоупотребе, која подразумева активно штетно понашање, занемаривање се огледа у пропуштању радњи које чине садржину родитељских дужности. ¹⁷⁵

Према Породичном закону, грубо занемаривање постоји: ¹⁷⁶

- 1) ако је напустио дете;
- 2) ако се уопште не стара о детету са којим живи;
- 3) ако избегава да издржава дете или да одржава личне односе са дететом са којим не живи, односно ако спречава одржавање личних односа детета и родитеља са којим дете не живи;
- 4) ако с намером и неоправдано избегава да створи услове за заједнички живот са дететом које се налази у установи социјалне заштите за смештај корисника;
- 5) ако на други начин грубо занемарује дужности из садржине родитељског права.

Судска пракса указује на различите облике грубог занемаривања родитељских дужности. Тако, поред случајева напуштања детета ¹⁷⁷, овај облик занемаривања постоји и

---

¹⁷³ Пресуда Општинског суда у Шапцу, П. 319/06 од 13. априла 2006. наведена према: Вујовић Р., *op. cit.*, стр. 61.

¹⁷⁴ Пресуда Основног суда у Вршцу, 6П2 број 124/11 од 1. јуна 2011. наведена према: Вујовић Р., *op. cit.*, стр. 61.

¹⁷⁵ Драшкић М., *op. cit.*, 2020, стр. 249.

¹⁷⁶ Чл. 81. ст. 3. ПЗ.

онда када је дете фактички препуштено само себи, па је принуђено да се стара о домаћинству, услед понашања родитеља који не испуњава своје обавезе – на пример, када је родитељ често у алкохолисаном стању, агресиван, непредвидив и уопште се не брине о детету са којим живи¹⁷⁸. Грубо занемаривање постоји и у ситуацијама када су деца запуштена, неуредна и живе у неадекватним условима, када су неухрањена и лишена здравствене заштите, као и када нередовно похађају школу услед недостатка радних навика. Посебно је значајно да се занемаривање огледа и у пропуштању родитеља да предузме било какве мере ради остваривања садржине родитељског права, чак и упркос томе што му је више пута пружена материјална и друга помоћ.¹⁷⁹

Како је већ напоменуто, у међународном праву, породица, односно родитељи су најодговорнији за подизање деце. У троуглу држава-родитељи-дете, држава тј. друштво има улогу супервизора, односно заштитника породице и детета.¹⁸⁰ То, пре свега, значи да је друштво позвано да заштити дете које нема задовољавајуће старање родитеља од којих зависи, јер дететов развој јесте одраз понашања и одговорности родитеља. Познато је да држава не треба да се меша у породични живот и да на тај начин ускраћује родитеље да омогуће остваривање права детета. Али, онда када родитељи не могу или неће да се понашају одговорно према деци, интервенција државе је оправдана. Мере за заштиту права и интереса детета од стране надлежних органа односе се на заштиту личности и имовине детета због тога што родитељи неодговорно врше своју родитељску функцију. Реч је, на првом месту, о породичноправним мерама за заштиту права и интереса детета.

Родитељи су законом обавезани да активно врше своје дужности према детету, а одступање од захтеваног понашања представља повреду која може бити изазвана активним и/или пасивним понашањем родитеља.¹⁸¹ Активно понашање родитеља

---

¹⁷⁷ Пресуда Апелационог суда у Београду, ГЖ2 413/13 од 9. маја 2013.

¹⁷⁸ Пресуда Општинског суда у Шапцу, П. 319/06 од 13. априла 2006.

¹⁷⁹ Пресуда Општинског суда у Сврљигу, П. бр. 64/06 од 30. августа 2008.

¹⁸⁰ Видети чл. 5. КПД који гласи: „Државе уговорнице ће поштовати одговорности, права и дужности родитеља или... других особа законски одговорних за дете, да би се омогућило, на начин који је у складу са развојним могућностима детета, одговарајуће усмеравање и саветовање у остваривању права признатих овом Конвенцијом.“

¹⁸¹ Водинелић В., Прекорачење слободе информисања и повреда личности (проблем противправности), Архив бр. 3/1978, стр. 343-351.

Противправна је она радња коју правна норма забрањује, а која је подесна да изазове повреду, у погледу које је интерес правног поретка да не буде извршена претежан над интересом да буде извршена. Противправност

подразумева активну злоупотребу моћи којом се директно наносе телесне и душевне повреде и оштећења, док је пасивно понашање родитеља усмерено на пренебрегавање потреба детета што доводи до пропуста у нези и осигурању безбедности, чија је последица повреда или оштећење. Противправно понашање родитеља у односу према детету негативно утиче на његов развој, а операционализовано је кроз појмове: злоупотребе, грубог занемаривања, злостављања и, осујећења развојних потреба. Одређивање појма „злоупотреба“ подразумева такав однос родитеља према детету који је на штету потреба интереса и личности детета. Потпуније схватање појма злоупотребе, допуњује се путем појма „занемаривање“ који садржински обухвата пропусте и нечињења у односима према детету, а који ометају задовољење развојних потреба детета. Манифестација злостављања одвија се кроз облике физичког злостављања, сексуалне злоупотребе, те емоционалног злостављања¹⁸² и занемаривања.¹⁸³

Породичноправне мере за заштиту права и интереса детета у одређеном степену умањују и сужавају родитељско право, а њихов смисао суштински подразумева заштиту дететових интереса, а не кажњавање родитеља. Другим речима, како се мере заштите изричу због детета (не због родитеља), стога је потребно и пожељно да се постигне промена у одговорностима родитеља за своју децу, у смислу задовољавајућег испуњења родитељске улоге.

ЗАКЉУЧАК

радње наступа када родитељи не врше активно своја овлашћења или не испуњавају своје дужности (нечињење), или када су у питању радње чињења, онда када се овлашћења врше противно циљу.

¹⁸² Жегарац Н., Операционалне дефиниције злостављања, у Заштита детета од злостављања, Приручник за центре за социјални рад, Обретковић М., Пејаковић Љ., (ур.), Београд 2001, стр. 32-38.

¹⁸³ *Ibid.*

Садржину родитељског права чине дужности и права родитеља које се односе на старање о детету. Појам старање обухвата одређивање личног имена, чување, подизање, васпитавање, образовање, заступање, издржавање детета, као и управљање и располагање дететовом имовином. Дужности родитеља већим делом су усмерене на збрињавање детета ради остваривања права која детету гарантује национално породично законодавство. Кршење законом прописаних дужности има за последицу изрицање неке од мера заштите личних или имовинских интереса детета, јер дужности родитеља као правни појам значи да родитељи треба да испуне задатке које им је друштво наметнуло са циљем успешног одгајања потомства. Права родитеља као други интегрални елемент тог комплементарног појма, заправо, обезбеђује првенство родитеља, у поређењу с трећим лицима, као оних којима је највише у интересу да буду правно признати као субјекти овлашћени да се старају о детету. Родитељи искључују свако треће лице које би, евентуално, неовлашћено покушало да преузме вршење родитељског права. Родитељи су одговорни за правилан и свестран развој детета који ће са успехом бити окончан само уколико дете неометано користи права која му припадају.

Правни основ односа родитеља и детета више није родитељско право него одговорност родитеља за остварење признатих права детета. Конвенција о правима детета утврђује одговорност оба родитеља за подизање и развој детета. Одговорност родитеља у односу на дете може се класификовати у три групе права и дужности родитеља према детету: старање о личности детета, заступање права и интереса детета, и старање о имовини и имовинским правима детета. Дужности и права родитеља према личности детета деле се на она која извиру из личних односа детета и родитеља (брига о животу и здрављу, чување и подизање, васпитавање, образовање) и права и дужности статусне природе (одређивање личног имена детета, пребивалиште, држављанство, право на сазнање порекла).

Истраживање је показало да заједничко и самостално вршење родитељског права захтева правилну координацију између родитеља, уз поштовање принципа најбољег интереса детета и права детета на учешће у одлукама које га се тичу. Механизми надзора, као што су превентивни и корективни надзор, омогућавају држави да подржи родитеље у правилном остваривању њихових права и дужности, а истовремено штите дете у случајевима када родитељи не могу или не желе да поступају у складу са законом и

принципима заштите детета. Улога органа старатељства као посредника показује се као посебно значајна, јер омогућава интервенцију у правом тренутку, подршку родитељима и обезбеђење да интерес детета буде стављен у центар одлука.

Мере лишења родитељског права (делимичног или потпуног), законом су предвиђене ради заштите детета у случајевима злоупотребе родитељских права или грубог занемаривања родитељских дужности. Овакве мере представљају крајњу, али неопходну форму државне интервенције, која осигурава да права детета не буду нарушена ни у једном сегменту његовог живота.

Ефикасно остваривање права детета захтева интеграцију родитељских права и обавеза са принципима заштите детета утврђеним Конвенцијом о правима детета и домаћим законским решењима. Систематска примена надзора и интервенције, уз континуирано праћење и подршку од стране органа старатељства, омогућава да родитељско право функционише као инструмент који обезбеђује да интерес детета буде увек заштићен.

У вршењу родитељског права, родитељи су равноправни, независно од тога да ли је дете рођено у браку или у ванбрачној заједници. На основу закона родитељи врше родитељско право заједнички и споразумно када живе у брачној или ванбрачној породичној заједници, односно уколико породичне заједнице нема они се могу споразумети о заједничком вршењу родитељског права. У свим савременим правним системима уочљива је чињеница да родитељи који живе заједно, заједнички брину о детету.

Родитељи, као титулари родитељског права, имају превасходну одговорност у остваривању и заштити права детета, уз обавезу усклађености са међународним стандардима. Родитељско право представља скуп права и дужности усмерених ка заштити детета, при чему је његово вршење ограничено најбољим интересом детета и подложно контроли државе у складу са Конвенцијом о правима детета и Породичним законом.

Правни положај детета одређен односом дете–родитељ, где је принцип најбољег интереса детета основни правни стандард, универзално прихваћен у правним системима држава чланица Конвенције о правима детета. Његова садржина је флексибилна и зависна од конкретних околности, као и од економских, културних и друштвених услова.

Механизми превентивног и корективног надзора, као и мере делимичног и потпуног лишења родитељског права, чине систем породичноправне заштите који обухвата читав спектар мера – од блажих облика подршке и контроле (превентивни и корективни надзор) до најстрожих санкција (лишење родитељског права). Ове мере су међусобно повезане и примењују се степеновано, у зависности од тежине повреде, са циљем да се обезбеди делотворна и благовремена заштита детета.

Сагледавањем свих анализираних аспеката може се закључити да је систем заштите права детета у савременом породичном праву заснован на равнотежи између аутономије породице и интервенције државе. Родитељи имају примарну улогу у остваривању права детета, али је та улога ограничена најбољим интересом детета као врховним правним принципом. Држава, путем различитих механизма контроле и заштите, обезбеђује да се овај интерес доследно остварује, што потврђује да је правни положај детета у савременом праву постављен као приоритетан и посебно заштићен.

Породичноправне мере заштите детета изричу се када постоји озбиљна опасност за правилно подизање детета. Појам „озбиљна опасност“ обухвата све теже облике злостављања детета изазваних одређеним поступцима родитеља или њиховим пропуштањем. Степен изражености неког понашања родитеља и степен угрожености детета представљају критеријуме за примену мера ограничења или лишења родитељског права. Одговорност родитеља интегрисана је у правним стандардима „злоупотреба родитељских права“ и „грубо занемаривање родитељских дужности“ чија еластична формулација подразумева понашање различитог степена општости, због чега је интензитет предвиђених мера заштите детета условљен спремношћу родитеља да прихвате помоћ и резултатима предузетих мера социјалне подршке, те правних интервенција ужег дејства.

ЛИТЕРАТУРА

Домаћи извори:

1. Адамовић, А., Поступак за лишење родитељског права у пракси Основног суда у Нишу, „*Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*“, књига прва, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, 2011.
2. Влашковић В., Начело најбољег интереса детета у породичном праву, *Докторска дисертација*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2014.
3. Водинелић В., Прекорачење слободе информисања и повреда личности (проблем противправности), *Архив* бр. 3/1978.
4. Вујовић Р., Поступак за лишење родитељског права, *докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2017.
5. Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., *Права детета*, Ниш, 2015.
6. Драшкић М., Коментар Породичног закона. Београд, Службени гласник, 2020.
7. Драшкић М., Обавезно лишење родитељског права приликом одлучивања суда о вршењу родитељског права: спорно становиште Врховног суда Србије, *Анали Правног факултета у Београду, година LX, 1/2012*, Београд, 2012.
8. Драшкић М., *Породично право и права детета*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
9. Жегарац Н., Операционалне дефиниције злостављања, у *Заштита детета од злостављања*, Приручник за центре за социјални рад, Обретковић М., Пејаковић Љ., (ур.), Београд 2001
10. *Збирка сентенци из грађанског права и грађанског процесног права*, књига 2, група аутора (ур. Гордана Станковић), ЈП „Службени гласник“, Београд 2019.
11. Јовић О., *Права детета - између идеје и стварности*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2009.
12. Јовић О., Право детета на контакт са родитељем са којим не живи, *Зборник радова „Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног“*, 2012.

13. Јовић О., Религијски идентитет детета, образовање детета и верска уверења родитеља, *Правни живот*, бр. 10/2011, Београд, 2011.
14. Јовић Прлаиновић О., „Унапређење права детета - актуелна питања“, Зборник радова 36. Сусрета Копаоничке школе природног права Слободан Перовић „Међународни правни односи и правда“, Београд, Том 1, 2023.
15. Јовић Прлаиновић О., Заједничко вршење родитељског права, *Зборник радова Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић*, 2021.
16. Ковачевић М., *Међународни стандарди у области кривичних санкција и мера за малолетнике*, Београд, 2013.
17. Ковачек Станић Г., *Породично право – партнерско, децје и старатељско*, Правни факултет, Нови Сад, 2014.
18. Ковачек-Станић Г., „Аутономија versus материјална истина у компаративном праву о породичном статусу детета“, *Зборник Правног факултета у Новом Саду* 3/2011.
19. Ковачек-Станић Г., Самарцић С., Ковачевић М., Развод брака и заједничко родитељско старање као последица развода брака у теорији и пракси, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2017, Нови Сад, 2017, Правни факултет Универзитета у Новом Саду.
20. Љубојев, М. „Дефинисање појмова злостављања и занемаривања као незаобилазно полазиште за породичноправну реформу“, *Право – теорија и пракса*, Бр. 5–6/2005, Нови Сад, 2005.
21. Павловић Д., Обавеза издржавања између родитеља и деце, *Истраживање и развој*, Година XVII, Број 38 1/2011.
22. Палачковић, Д., „Поступак у спору за заштиту права детета“, *Ново породично законодавство*, Врњачка бања, Правни факултет, Крагујевац 2006.
23. Петрушић Н., Игњатовић Т., Делибашић З., Андрејевић С., Џуца Ј., *Смернице за поступање центара за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета*, Београд, 2016.
24. Пешић М., Бранковић Б., Томановић-Михајловић С., Дејановић В., *Партиципација младих под лупом*, Београд, 1999.

25. Поњавић З., *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2013.
26. Станковић Г., Боранијашевић В., *Грађанско процесно право*, Службени гласник, 2023.
27. Храбар Д., *Правни односи родитеља и деце*, у Алинчић М., и др., *Обитељско право*, Загреб 2006.
28. Цвејић-Јанчић О., *Family Law Relations Between Parent and Children*, International Survey of Family Law, В. Atkin (eds.), 2007.
29. Цвејић-Јанчић О., *Recent Legal Reform of the Parentage*, у *Tension Between Legal, Biological and Social Conceptions of Parentage*, Antwerpen-Oxvord, 2007.
30. Цвејић-Јанчић О., *Породично право*, Нови Сад 2009.
31. Цвејић-Јанчић О., *Родитељско и старатељско право*, књига II, Нови Сад 2002.
32. Цвејић-Јанчић О., Усаглашавање породичног права Србије са европским породичним правом, тј. праксом Европског суда за права човека, Зборник радова са научне конференције Правни систем Републике Србије - усаглашавање са правом Европске уније, Ниш 2005.
33. Човић А., *Права детета – еволуција, реализација и заштита*, Београд, 2017.

Инострани извори:

1. Atkinson J., *Criteria for Deciding Child Custody in the Trial and Appellate Courts*, Family Law Quaterly, Vol. 18, No. 1, 1984.
2. Bainham A., *Children: The Modern Law*, Bristol 1998.
3. Bainham A., *Non-Intervention and Judicial Paternalism*, P.Birks (ed.) *Frontiers of Liability*, Oxford 1994.
4. Harris, O'Boyle & Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, друго издање, Oxford University Press, 2009.
5. Martins R., *Parental Responsibilities versus the Progressive Autonomy of the Child and the Adolescent*, Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe, Boele-Woelki K. (ed.), Antwerp-Oxford-New York, 2003.

Правни извори:

1. Code Civil, доступан на: https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016
2. Закон о правима пацијената ("Сл. гласник РС", бр. 45/2013 и 25/2019 - др. закон).
3. Конвенција против дискриминације у образовању (1960), UNESCO Convention Against Discrimination in Education, интернет презентација: <http://www.UNESCO.org>
4. Конвенција УН о правима детета (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл.лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97).
5. Немачки грађански законик [Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch], доступан на: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/
6. Обитељски закон (НН 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23).
7. Породични закон („Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).
8. Устав Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).

Пракса Европског суда за људска права:

Mizzi v Malta, представка бр. 26111/02, 12.01.2006. године

Mikulić v Croatia, No. 531176/99, 7.02.2002. године

Домаћа судска пракса:

1. Пресуда Врховног касационог суда Србије, Рев. 371/2017 од 2. марта 2017. године.
1. Решење Апелациони суд у Нишу, Гж 2 432/18 од 30. октобра 2018. године.
2. Пресуда Основног суда у Крушевцу, Судска јединица Трстеник IV6П2. бр. 275/11 од 22.07.2011. године
3. Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу ГЖ2. бр. 378/11 од 21.10.2011. године.
4. Пресуда Врховног суда Рев 12780/2025 од 8. 10. 2025. године.
5. Пресуда Округног суда у Новом Саду Гж. 6187/09 од 7. октобра 2009. године.
6. Пресуда Општинског суда у Новом Саду П. бр. 8860/06 од 4. јуна 2009. године.
7. Пресуда Врховног суда Рев 19606/2024 у Београду 2024. године.
8. Пресуда Апелационог суда у Београду, ГЖ2 413/13 од 9. маја 2013.

9. Пресуда Основног суда у Вршцу, 6П2 број 124/11 од 1. јуна 2011.
10. Пресуда Општинског суда у Шапцу, П. 319/06 од 13. априла 2006.
11. Пресуда Општинског суда у Сврљигу, П. бр. 64/06 од 30. августа 2008.
12. Одлука Апелационог суда у Нишу Гж2 444/2016, од 20. 10. 2016. године.
13. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж2 401/17, од 10. 8. 2017. године.
14. Одлука Апелационог суда у Нишу Гж2. 205/2018, од 16. 5. 2018. године.
15. Одлука Апелационог суда у Београду Гж2 230/21 од 27. 5. 2021. године.
16. Одлука Апелационог суда у Новом саду Гж2 285/21, од 2. 7. 2021. године.
17. Одлуке Апелационог суда у Београд Гж2 338/21 од 23. 9. 2021. године, Гж2 288/21 од 10. 6. 2021. годин и Гж2 176/21 од 9. 4. 2021. године.
18. Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије, Рев. 2401/10 од 28. априла 2010. године

Интернет извори:

1. Комитет за права детета, Општи Коментар бр.7 о остваривању права детета у раном детињству, доступан на http://cpd.org.rs/projects/odabrani-medjunarodni-instrumenti/288_opsti-komentar-7-sprovodjenje-prava-deteta-u-ranom-detinjstvu/
2. Комитет за права детета, Општим коментаром бр. 12 (2009), доступан <https://cref.pars.rs/ujedinjene-nacije/128-konvencija-o-pravima-deteta-crc/opsti-komentari/205-konvencija-prava-deteta-ok-12>
3. http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_fra_en.htm
4. http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/family_law_and_children%27s_r...

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Стефан Трајковић

Број индекса: 390/2024

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом

„УЛОГА РОДИТЕЉА У ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА“

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

11. 06. 2026

Стефан Трајковић